JOANNIS WEISZ,
LEUTSCHOVIA-HUNGARI, MED. DR. PHYS. INCLYT. COMIT. ZEMPLINIENSIS,

PYRETOLOGIÆ PRACTICÆ TENTAMEN.

EDITIO SECUNDA.

VIENNÆ,
apud Rudolphum Græffer, 1783.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRÆFATIO.

Tentamen ſolum, non opus perfectum, tempore perficiendum, Lectoribus eruditis hic ſiſto. Inpulit me diverſitas Pyretologorum, ne dicam quorumdam confuſio, enumerandi, claſſificandi febres, & inde nata medendi difficultas. An unquam febris a ſymptomate denominata, an nomen quoddam generale, Medicum unquam in ſananda febre dirigere valebit? Et tales tamen ſunt plurium febrium diviſiones. Acuta febris vox eſt vulgatiſſima: an ſemper eadem, an eamdem medelam admittit, an certam aut firmam Medico dat indicationem? Putridam febrim jam vel

Tyro Medicinæ audit: an non sæpe diverſiſſima, aut diverſiſſime modificata, diverſiſſimam medelam requirit? Noſocomia morbis febrilibus conſecrata, obſervationes adcuratæ, lectitatio dein, comparatioque optimorum Pyretologorum hæc docere videntur, quæ enarrare tentavi. Mitiorem Veſtram cenſuram peto; & adſero, me ad meliora a Vobis edocenda promtiſſimum eſſe.

DE

DE

FEBRIBUS IN GENERE.

Definitio; logica vix ulla datur; quum nullum prorſus ſymptoma ſit, *perpetuo*, *ubique*, febribus eſſentiale, & verum ſignum *pathognomicum* ſuppeditans.

Nec *calor præternaturalis* tale præbet; quia etiam ab ira, curſu naſcitur, & quia quædam intermittentes absque calore ſunt:

nec *præternaturale frigus*, quia hoc non in omnibus adeſt;

nec *pulsuum variationes præternaturales*, quia jam HIPPOCRATES febres descripsit lethales, pulsu ad speciem bono:

nec *functionem læsiones*; quia hæ & in chronicis, non febrilibus, adsunt:

nec SYDENHAMI, CELSI, STAHLII à *causa finali* repetita definitio, febris intimam naturam ponunt.

Descriptio. Conditio corporis præternaturalis, vicissitudine caloris & frigoris, pulsuum arythmia, & quadam functionum læsione per decursum stipata, *febris* est.

Causæ, innumeræ. Omne, cor, arterias validius irritans.

Inmateriales, seu animi adfectus vehementiores.

Materiales; vel *intra corpus* natæ; pituita, bilis, quantitate aut qualitate peccans, putredo, vermes &c. vel *extra corpus* ortæ, aër, quacunque ratione vitiatus, heterogeneis scatens, motus subito mutatus, auctus; alia pungentia, vulnerantia &c. ostiis corporis quibuscunque, porisque suscepta &c. omnesque sex res non naturales, usu perverso adhibitæ. Nulla febris oritur absque irritatione, seu stimulo, multum, parum, vix, manifesto.

Sym-

Symptomata innumera ſunt. Nullus morbus, qui febris ſymptoma aliquando non fuiſſet.

Communiora ſunt: *frigus*, initio plerumque præſens; *calor*, quem ſenſatio Ægri utplurimum docet; *pulſus mutatio*; ferme ſemper celerioris; dantur tamen febres cum naturali tardiore; *ſitis*, quousque mens viget; *laſſitudo*, *dedolatio*, adynamiæ, functiones læſæ &c.

Minus communia: v. c. convulſiones, aliaque. (*)

(*) Non inmorabar in recenſendis febrium cauſis, utpote ubique reperiundis.

Diviſio febrium vix ulla completa eſt. Dividuntur autem

1) a *prædominante ſymptomate*, juxta HIPPOCRATEM, GALENUM, in *Ardentem* ab ardore, in *Epialan* a frigore, intercurrente calore, in *Tiphoden* ex ſtupiditate Ægri, in *Aſoden* ex inquietudine, in *Lypyrian* ex frigore extremorum cum ſenſu ardoris, in *Lyrgoiden* ex ſingultu, in *Marasmoiden* ex tabe ſine pure, in *Heloden* ex frigore adſiduo, in *Hidroperiton* ex ſudore &c.

Sed hæc diverſiſſimarum febrium comites eſſe poſſunt; ergo *naturam febris* non

determinant; & sic in infinitum numerus febrium cresceret, quia infinita dantur symptomata.

2) Juxta *periodum*, in *Continuas*, *Remittentes*, *Intermittentes*.

3) A *numero dierum durationis*; in *chronicas*, *acutas*, *acutissimas &c.*

4) Ab *anni tempore*, quo vigent; in *hyemales*, *vernales*, *æstivales*, *autumnales*.

5) A *peccante humore*; in *inflammatorias*, *pituitosas*, *biliosas*, *putridas*.

6) A *copia Adfectorum*; in *epidemicas*, *sporadicas*.

7) Ab *effectu*, *e. g.* in *putridas*, *malignas*.

8) A *difficultate* aut *facilitate curandi*; in *benignas*, *malignas*, *curabiles*, *lethales*.

9) Ab *efflorescentiis conjunctis*; in *variolosam*, *morbillosam*, *erysipelatosam*, *petechialem*, *scarlatinosam*, *miliarem &c.*

10) Ab *adfectione topica*; *in phreniticam*, *apoplecticam*, *pleuriticam*, *dysentericam &c.*

11) A *complicatione varia*; *e. g.* in *inflammatorio-biliosas*, *putrido-inflammatorias &c.*

Patet ex hoc febrium ingenti numero, diverſitate, complicatione, difficultas claſſificandi, & medendi.

Oportet quasdam frequentiores, purasque, tanquam *cardinales*, ſeu tales, ad quarum aliquam alia omnis febris reduci queat, tanquam illi cardinali analoga, proponere. Tales erunt *Inflammatoria*; *Biliosa*; *Pituitoſa*; *Varioloſa*; *Morbilloſa*; *Intermittens*.

(*) *Putrida*, *maligna*, *peſtilentialis*, reliquæ *exanthematicæ* ad has cardinales reducentur.

I. INFLAMMATORIA.

Synonymia. Hippocratis *febris ardens.* Galeni *ſynochus non putris.* Hoffmanni *ſynochus ſimplex.* Boerhaavii, Swietenii *ſynochus non putris continua.* Huxhami, Tissoti *febris inflammatoria.* Aliorum *continens inputris.*

(*) *Febris ardens*, Hippocratis *inflammatoria*, bene diſtinguenda ab alia ejusdem *putrida ardenti* in malignam converſa, quam *Cauſon* vocavit.

Deſi-

Definitio, causa proxima, cum certitudine adsignari non possunt, quum *Sydenhamiana*, *Boerhaaviana*, *Culleniana*, & recentissima *Hewsoniana* explicatio adeo differant.

Duo in omni inflammatione adesse statuuntur: *irritatio, crispatio solidorum*, sive *spasmus: fluidorum condensatio.*

Posterioris nulla adest certitudo, dum experimenta Hewsoni demonstrare videntur, sanguinem phlogisticum naturali esse potius tenuiorem.

Hæc, si nihil aliud demonstrent, hoc tamen docere videntur, nos de intima natura phlogoseos parum scire.

Causæ remotæ. Ætas virilis per eminentiam: non tamen inmunis manet infantilis, juvenilis, senilis; status athleticus; rigiditas; labores; motus inmodici; saltus nimii; vigiliæ; pergræcationes, ingluvies, aromatum, spirituosorum abusus; hyems, hac epidemice grassantur; ver, autumnus provectus, siccus, frigidus; æstus; insolatio; acria quæcunque venena; stimuli ignoti, specifici; evacuationes, sanguineæ præprimis, subpressæ, mentis intensiones, mœror &c. (*)

(*) Innumeras alias causas procatarcticas & proëgumenas reperire est in plerisque Pyretologiis.

Signa

Signa diagnostica, seu symptomata communiora. Frigus, sitis, calor, sæpe soli Ægro in maligna inflammatione, sæpe & ægro, & Medico, sensibilis. Pulsus initio ferme semper durus, fortis, plenus; adfecto simul viscere, sæpe subpressus, fictitie debilis, inæqualis, intermittens; cephalalgia vehemens; rubor, siccitas oculorum pulverulenta; hallucinatio vespertina, & post somnum; respiratio læsa, tussicula sine aut cum sputis aquosis, ni quid pleuritici aut peripneumonici adsit. Alvi obstructio, vel alvus parca, sicca. Urina initio parca, rufa, sine contentis, dein copiosa, aquosa; varietas tamen circa hæc nonnunquam obtinet; cutis sicca, inperspirabilis; excretiones universim omnes siccæ, paucæ; somnus parcus, subin & sopor magis, quam somnus, &c.

Crusta phlogistica. Hyemales, vernales inflammatoriæ plerumque hanc exhibent. Abest tamen sæpe in verissima inflammatione. Subinde initio, subinde vi febris, vigoris morbi, producta adparet. Rarius æstate cernitur; &, si adest, tum non hæc vera pleuritica, alba, tenax, contracta, striata, radiata; sed flavescens, plumbea, livida, non adeo crassa, tenax, gelatinosa, diffusa,

quasi

quasi ex sputis Phthoicorum nata, variegata, interrupta. Talis in bilioso-aut putrido-inflammatoriis cernitur. Sæpe loco crustæ, sanguis totus tenax, vix scindendus est, ne hilum seri continens, instar massæ tenacis, compactæ.

Syndrome æquabilis: nisi vesperi pulsus fortior, & quædam alia aucta.

Graviora sunt: Frigus aliquot horarum ad ingressum febris; delirium; vigiliæ, convulsiones: omnia hæc ab adfluxu humorum versus caput, aut nimia irritabilitate infantili & feminarum; nausea; vomitus ab irritatis fibris ventriculi; tubive totius alimentaris; debilitas magna, notha tamen, a crispatura fibrarum & adfectione nervorum; subito enim Robustissimos quosque prosternit.

SPECIES.

I. INFLAMMATORIA EPHEMERA.

Rudimentum, potius levissimus gradus

IIdæ. CHRONICÆ,

Æ g. hæmoptoë quædam inflammatoria, peripneumonica, peripneumoniæ Phthisicorum.

III.

III. Dispositio inflammatoria, seu subinflammatoria febris.

E. g. Menſtruantium plethoricarum, vel Plethoricorum aliorum, regnante phlogiſtica hyemali epidemia; degenerant hæ diſpoſitiones ſæpe in exquiſitas inflammatorias.

IV. Catarrhi inflammatorii.

Majorem plerumque ſtragem edunt, quam exquiſita febris inflammatoria; quia aut negliguntur, aut calidis, aromaticis, ſudoriferis tentantur, & in phthiſes abeunt.

V. Universalis.

Nullam partem ſpecialiter adficiens

VI. Localis,

Seu cum topica adfectione. Capitis inflammatio levis cephalalgiam, gravior phrenitidem, graviſſima apoplexiam, inflammatorias producet: huc inflammatio oculorum, aurium, perioſtei dentium, gingivarum; anginoſa; pleuritis; peripneumonia; pleuroperi-

peripneumonia ; pericarditis ; carditis ; gastritis ; enteritis ; hepatitis ; ſplenitis ; metritis ; nevritis ; peritoneitis ; epiploitis ; cyſtitis, rheumatiſmus inflammatorius, paronychia &c.

VII. Non maligna ;

Pleræque inflammatoriæ febres benignæ ſunt.

VIII. Malignæ ;

Si cauſa ignota, ſtimulus validus, non tollendus, ignotus ; ſi poſt multas venæſectiones ſanguis ſemper pleuriticus ; pulſus ſemper durus ſit, ſi inflammatio viſcus totum vitale occupet, ſi corpora cacochymica invadat.

IX. Æstivales, seu sporadicæ ;

Brevi ceſſant ; hinc inde tantum verſantur, ſinceræ raro ſunt ; poſt tertiam venæſectionem plerumque finiuntur ; aut, ni hoc fiat, non amplius ſunt inflammatoriæ, ſed in putridas transeunt.

In

In his vix recidiva obſervatur, etſi recrudeſcant: non amplius ut inflammatoriæ, ſed ut bilioſæ aut putridæ tractandæ.

Hyemales, vernales epidemicæ diutius durant; facilius recidivam patiuntur, in putridas plane non, aut rariſſime, mutantur.

X. Sincera, seu exquisita, inflammatoria.

Complicata e. g. cum *gonorrhææ* primo ſtadio, *cum bubonibus*, *cum lue ipſa*: inde febris inflammatoria Luoſorum ſæpe obſervatur; ob validiorem miaſmatis venerei ſtimulum: *cum dentitione*, inde febris inflammatoria Dentientium; cum *hæmorrhoidibus*, inde febris inflammatoria hæmorrhoidalis, cum *bilioſis putridis febribus*; ſi hominem juvenem, robuſtum invadant, aut calidis tractentur; *cum vermibus*, ſi hi inteſtina rodant; *cum contuſionibus*, *vulneribus*, *fracturis*, &c.

Cura generalis. Diæta tenuiſſima ex carnium juſculis non meracis, ſucco citri, aceto conditis. Melior vegetabilis ex acetoſa, acetoſella, fructibus, oleribus.

Phlebotome initio largior; habito respectu sexus, ætatis, consuetudinis; magno vulnere instituta. Si plures requirantur, potius paucis interpositis horis fiant. Mala esset medela, venam semper secandi, usque ad mollitiem pulsus, aut absentiam crustæ. In quibusdam ad mortem usque sanguis fuit crusta pleuriticosa tectus, & cadaverum sectiones sanguinem adhuc phlogisticum, ex inflammatione concretum in speciem polyposum demonstrarunt. In Pleuriticis convalescentibus crustam subinde majorem, quam in vigore morbi, observavimus.

Omnis generis *emollientia*, ore, ano adplicata; *tepida* identidem omnia; *pediluvia*, *semicupia*, non calida, sed tepida. Abdomini, thoraci, *lintea quadruplicata*, lacte aut aqua tepida gravida, *methodo Tissotiana* adplicanda.

Interne emulsa, *ptisanæ*, *decocta emollientia*, *nitrosa*, *refrigerantia*, propria nulla sunt.

Nitrum, dum ore solvitur, tantum refrigerat. Hinc solummodo qua blandissimum sal convenit, alvum & urinas absque notabili humorum motu expediens, reliqua salia difficilius feruntur, & nimium movent. V. circa hanc rem adlatam primum ab *Cl.* Edito-

TORE *Prælect. Patholog. Haenianarum* observationem, *Tom. II. p.* 252.; ubi manifeste demonstratur, virtutem nitri refrigerantem non debite hactenus fuisse expensam. Si & judicium refrigerii ex lingua sola valeret, mentha piperitis & camphora essent refrigerantia. Nitrum nuper majori dosi, ac consuetum est, laudare cœperunt, sed metus est diarrhææ, tenuiora evacuantis, debilitantis, & motus stimulo salino aucti. Plane non, aut minima dosi, conveniet, ubi ipsi loco inflammato adplicatur *e. g.* in gastritide, enteritide &c.

Acescentia præterea; actu acida; cremor tartari; sal acetosellæ essentiale, liquor terræ foliatæ tartari; phlegma vitrioli dilutum; saponacea vegetabilia omnia; limoniorum, citri, aurantiorum pulpæ, succi; serum lactis; lac ebutyratum; oxysacchara; oxymellita omnia laudantur. (*) Omnia hæc tepide adsumenda sunt.

(*) Hæc enumerata sub nomine *curæ antiphlogisticæ* veniunt.

Cura specialis symptomatum urgentium.

Frigus validum pro intermittenti febre hic non erit confiderandum: nec evacuantibus ftimulantibus tentandum.

Naufea, vomitus, inflammatoriarum febrium, ab irritatis fibris ventriculi, non poftulat emeticum, hic certo perniciofum. Vomitus fpontaneus quandoque juvabit Eos, quos febris laute paftos adgreffa fuit, & hic potu tepido, acefcente, mellito, ni nimius fuerit, promovendus erit.

Linguæ albæ fordities in inflammatoriis fine faburra adeft; hinc evacuans non poftulat.

S*itim* maximam acefcentia, emollientia, taleoli fructuum horræorum, aurantiorum &c. nitrofa, fedabunt.

Debilitas inflammatoria fpuria, non ftimulantibus, fed adparatu toto antiphlogiftico tolletur.

Adfectiones encephali, balnea tepida pedum, fitus corporis erectus, & reliqua antiphlogiftica, fcarificationes nuchæ, fanguifugæ ad tempora, curabunt.

Veficantium ufus hic profcribendus eft: febrim accendunt, poft opium certiffimum funt fudoriferum; urinæ & alvi excretiones minuunt, licet ejus mittendæ ftimulos augeant; nimium adplicata mictum cruentum, ifchu-

riam,

riam, alvum cruentam producunt, humores diſſolvunt, putredini magis obnoxios faciunt; hinc loca veſicantibus tentata tam facile gangrænescunt; ſitim augent; pauciſſimis caſibus exceptis, humores ad caput urgent; hinc facies turgida rubra Iis, quibus non indicata adplicabantur. Legenda de his *Diſſertatio* BAGLIVII obſervationibus fundata, ac *Cel.* FORSTEN, *Diſquiſitio medica, Cantharidum hiſt. nat. &c. exhibens.* Convenient in inflammatione rheumatica metaſtatica, acri aquoſa, præmiſſis præmittendis, aliisque in decurſu enarrandis caſibus; ubi ad hæc, quaſi ad ſacram anchoram, confugimus.

Vigiliæ emulſa nitroſa, emollientia, venæſectiones, oxycrata ad tempora poſcunt.

Opium, hyoſciamus, aliaque narcotica vix convenient; dum vires habeant rarefacientes, calefacientes, ſanguinis orgaſmum inducentes, apoplecticas, ſudoriferas. Quomodo ergo exquiſita perdurante inflammatione convenire poſſent?

Convulſiones Infantum, Feminarum initio morbi, præprimis ſi topica inflammatio adſit, & dolor validus, non nervinis, ſpiritibus volatilibus, opio; ſed cataplaſmatibus emollientibus tepidis, & reliqua cura antiphlogiſtica tollentur.

Frigus excedens, *& regimen calidum cavenda erunt.*

Topicæ adfectiones, in omnibus Pathologiis ut totidem morbi conſiderantur; hinc paucis dimittam.

In enteritide graviſſimus error committeretur, ſi hujus dolorem colicum pro flatibus haberemus, & carminantibus ſtimulantibus tractaremus. Omnis dolor inteſtinorum ſpaſticus eſt, & flatus creat. Pulſus quoque in enteritide decipit, calor ſæpe naturalis eſt; dantur enteritides latentes, ubi vix magnus dolor adeſt: ſed abdomen leviter tympaniticum, tumidi quid & reſonantis, enteritidis, præſentis, aut futuræ, ſuſpicionem nobis dare poſſunt.

Frigus extremorum inflammatis viſceribus non ſemper gangrænam docet. Adfuit ſæpe, & inflammatione ſedata Æger convaluit.

In peripneumonia, *pleuritide* Quidam ſtatim aut poſt aliquot dies ad expectorantia recurrunt, quaſi omnis pleuritis & peripneumonia ſputis ſolvi deberent. — De Veſicantibus jam dictum, hic frequenter male adhibitis.

Circa complicationem jam enarratam, notandum eſt, febrim cardinalem inflammato-

to-

toriam femper prius curandam, deinde morbum, qui inflammationi acceffit.

Exitus. Febribus inflammatoriis crifes folemnes effe dicuntur. Sed non infrequentes funt, quæ fine manifefta fenfibus mutatione folvuntur. Inflammatoriæ fuere pariter, quæ critice evacuabantur, fed non diebus confuetis ab HIPPOCRATE Aliisque defignatis.

Metaftafis mala metuenda eft, fi, evacuatione nulla facta critica, Æger cutem inperfpirabilem habeat; fi alvus fit morofior, non nifi enemate follicitanda; fi fputa deficiant: plura hujusmodi exempla habuimus in nofocomio. Mala plerumque & inperfecta metaftafis ad parotides eft. Reliqui exitus inflammationis in omnibus Pathologiis abunde traduntur.

Prognofis. Signa falutis: pulfus mollior poft primas venæfectiones. Nonnunquam tamen pulfus tantum mollefcit febri penitus fuffocata. Hinc iterum male ageremus, femper venam fecando ad mollitiem usque pulfus. Dolor capitis minor. Excretio urinæ, alvi, uberior copiofior. Humiditas partium antea ficcarum, cutis, linguæ, oculorum, narium. Sudor univerfalis levans &c.

Signa mala: nullum levamen poſt venæſectiones; pulſus ſemper durus; inflammatio a putrido ſtimulo; inflammatio in corpore cacochymico; inflammatio cum morbis, aliunde periculoſis, complicata; inflammatio calidis tractata; æſtivæ inflammationes ſemper periculoſiores ſunt, quia nonniſi ex graviori cauſa oriuntur.

II. FEBRIS BILIOSA.

Synonymia. HIPPOCRATES *febrim a bile;* BAGLIVIUS *meſentericam*, quæ tamen magis jam ad putridas ſaburrales pertinet, uti *febris nova* SYDENHAMI; ALLIONIUS *gaſtricam;* TISSOT, ZIMMERMANN *bilioſam*, ALII *continuam remittentem* aut *ſynechen* ſeu *continentem* adpellant.

Cauſæ. Bilis quantitate excedens, qualitate peccans, rancida, acris: materies biliformis ſeu bili analoga, pinguis, putrida: bilis cum pituita mixta, tenax, in fila ductilis, viſcida; aliena quæcunque materies ex ingeſtis nata.

SPE-

SPECIES

I. Dispositio biliosa, seu Cacochymia chronica biliosa;

Ubi febris non erumpit, ſed ſolum ructibus, roſionis ſenſu, cephalalgiis, amarore, inpuritate linguæ, jejuno præprimis ventriculo, *facie* dein, per eminentiam, *biliosa* vocata, ſeſe manifeſtat. In hanc cacochymiam quandoque ipſa febris biliosa male curata tranſit.

II. Universalis.

Nulla parte ſpecialiter adfecta; rarius obſervatur, quin non præcordia adficiat.

Cum topica adfectione, Encephali: Ill. Van-Swieten & Plures, & Nos *phrenitides* bilioſas æſtivales obſervavimus. *Hemicranias, ophthalmias, amauroſes, epilepſias, gaſtricas* vidimus. *Ill.* Van-Swieten *epilepſiam* vomitu curavit.

Forestus ſpeciem quamdam *anginæ bilioſam* adpellat, ſæpius nobis curatam. Eamdem Sauvages *ſynochalem* adpellat. Huxham, Boerhaave, anginas æque tales deſcribunt, non tamen ſub hoc nomi-

ne; ſyptomata tamen & cura hanc fuiſſe docent.

Febrim *bilioſam*, *pleuriticam*, *putridam*, *malignam*, quia antiphlogiſticis non ceſſit, præter commemoratos Auctores, TISSOT, CLEGHORN, VAN DER HEYDEN deſcribunt.

Catarrhos bilioſos & nos vidimus, & Gottingæ obſervati: catarrhus epidemicus Viennæ 1756. graſſatus, kermete minerali ad vomitum usque propinato, curatus.

Febres bilioſæ quoque ſat frequentes, cum *ſingultu*, *vomitu*, *cardialgia*, *cholera*, *colica*; cum *efflore ſcentiis*; *eryſipelate*; cujus originem FORESTUS ſemper bilioſam dicit; GALENO, SYDENHAMO, TISSOTO idem teſtantibus. Cum *petechiis* vidit STRACKIUS, nobis etiam frequenter viſam. Cum *miliaribus*, teſte HOFFMANNO, ALLIONIO, SYDENHAMO, SWIETENIO, ZIMMERMANNO, qui purgantia in his ſuadent, ſicque eruptionem inpediri aut morbum curari ajunt. Febrim *ſcarlatinoſam bilioſam* adduxit ROSENSTEIN. *Rheuma a bile* deſcribit SYDENHAM; viſum nobis, & curatum. HUXHAMI *colica Damnoniorum* huc reducenda eſt. *Iſchiadem*, *lumbaginem*, *arthritidem*, *bilioſas*, BAGLIVIUS, HOFF-

MAN-

MANNUS, BALLONIUS narrant. *Biliosa cum bubonibus, anthracibus, carbunculis* externis levioribus, ante biennium æstas, putridis infamis, exhibuit. *Biliosas cum hæmorrhagiis*, pulmonum præprimis, vidimus emetico curatas. *Cl.* MURRAY in *Mat. Med. cap. de Ipecacuanha* plures hæmorrhagias narrat, emeticis curatas. *Biliosas cum diarrhæis, dysenteriis* omnes æstates testantur. Adfectiones hæ topicæ biliosarum, putridarum, malignarum, in initio minus sunt periculosæ, plerumque emeto-catharsi tolluntur. At serius, vigente morbo, dolorificæ accedentes, jam præmissis solventibus, & emetocatharsi, ortæ, signum dant, incipientis, aut ibi latentis inflammationis, curam antiphlogisticam indicantis.

(*) Causa harum topicarum adfectionum non explicatur apte per *consensum*, quia idem est, ac si nihil diceremus; sed melius per *metastases*. Notum est, finita exacerbatione in his biliosis, sudores oriri copiosos fœtidos; ponamus nunc, partem quamdam corporis debilitatam, fiet tunc illac depositio. Quomodo autem hæ metastaticæ & topicæ adfectiones emetico uno sæpe subito suffocentur, sequentia docent. Ante emeticum semper dantur

ſolventia, his materia diluitur, inviſcatur, communi circulo humorum traditur, & per ſudores, quos emeticum certiſſimos producit, extricatur, difflatur, & una cum ſaburra in primis viis hoſpitante, ejicitur.

III. Diviſio juxta periodum, non ita practica & utilis: in CONTINUAS, REMITTENTES TERTIANAS, QUARTANAS, SEMITERTIANAS, quæ facile in INTERMITTENTES abeunt.

Cura hic non differt. Quoad prognoſim quid boni habet; quo pauciores enim exacerbationes, eo benignior eſt.

IV. In BILIOSAM SIMPLICEM, PURAM, nulli alii morbo junctam, uti æſtate frequentiores ſunt: & COMPLICATAM

cum febri inflammatoria, hac epidemice regnante; *e. g.* hyeme, vere initiante, autumno provecto; ſi bilioſa validior ſit, aut calidis tractata fuerit; ſi Subjectum plethoricum, juvenile adgrediatur; ſi bilioſa ſit cum topica adfectione viſcerum; ſi neglecta diu fuerit.

Cum putrida: frequentius bilioſa in putridam mutatur, per neglectum, omiſſionem evacuantium, venæſectiones copioſas &c.

Cum

Cum variolis; omni quidem ſtadio, quæ ſæpiſſime ex ſola hac complicatione in malignas vertuntur; hinc provida natura vomitum, vel diarrhæam ſalutarem primo in ſtadio excitat; hinc & SYDENHAM emetico mentem Variolantis reſtituit, febrimque jugulavit. Bene tamen hæc complicatio variolarum bilioſa, ab alia earumdem inflammatoria diſtinguenda eſt.

Cum morbillis; rarius tamen æſtate regnante epidemia bilioſa; magis enim morbilli conſortium amant inflammatorium, peripneumonicum.

Cum peſte ipſa: FORESTUS, CHENOT, aliique nonnulli Loimiatri, levamen mitioremque decurſum peſtis ab emeticis teſtantur.

Cum morbis aliis non febrilibus, e. g. cum venereo, ob methodum medendi, primas vias dejicientem; ob cubile Ægris repletum &c. indeque febris *venerea bilioſa* deſcribitur.

Cum ſubpurationibus, uti poſt operationes chirurgicas in noſocomiis.

Cum chloroſi.

Cum vulneribus.

Cum

Cum phthisi, quæ pejor a saburra redditur. Angli in tali casu ipecacuanham cum levamine dedere: res profecto delicatissima.

Symptomata. Manifestæ exacerbationes, remissiones. Latenter incipit cum horripilatione vaga, vesperi aucta. Noctes ante morbum inquietæ, cum sudore, dein horror major, calor urens. Cephalalgia, oculi flavescentes, facies ad genas rubra, ad labia flavescens. Lingua alba, flava, hirta quasi, sordida est. Os Quibusdam siccum; Quibusdam labia sicca. Gustus alienus, amaror, acor rodens. Frigidorum, acidorum amor; levamen cephalalgiæ & caloris ab aëre frigido. Quibusdam adfluxus salivæ insipidæ, copiosæ. Ructus amari, acerbi, acidi, rancidi, putridi. Vomituritio inanis, aut biliosa-æruginosa. Præcordia plena, elata; sensus ponderis, repletionis, infarctus; anxietas; difficilis respiratio; inquietudo; jactatio. Urina crocea; aut post exacerbationem jumentosa, lateritia; nonnunquam stranguriosa. Alvus aut parca, aut nulla; Quibusdam frequens, sed parca, olidissima, putrida. Sudores olentes, aquarum putridarum instar. Pulsus celer; eo mollior, quo pondus in præcordiis majus. Sanguis aut nullam habet crustam, aut flave-

vefcentem, plumbeam; ferum viride, flavefcens. Mens durante exacerbatione turbata; univerfim in biliofis plus turbatur, quam in inflammatoriis. Dolor artuum, lumborum.

Exitus. Terminatur *evacuatione.* Vomitu, diarrhæa, cholera; fpontaneis, levantibus.

Benigna refolutione, materia pauca, non acri, potu apto enervata.

Metaftafi. Ad *caput*, apoplexias, phrenitides inde lethales vidimus; ad *oculos*, cataractas, amaurofes fubitaneas; ad *glandulas parotides*, bubones; ad *cutim*, eryfipelas, petechias, miliaria; ad *pulmones*, peripneumonias, pleuritides.

In malignam inflammatoriam, fi cortice peruviano, camphora, vino, veficantibus tractata fuerit.

In malignam putridam, fi venæfect., antiphlogifticis eam fimus adgreffi; his enim vires debilitantur, faburra reforbetur: aut, fi falutare emeticum indicatum neglectum eft, & purgantia exhibita fuere, quibus materies longo tractu inteftinorum circumducta, reforpta eft.

In nervofam lentam, ab fumma debilitate, emeticis frequentioribus, aut nimia fanguinis evacuatione, inducta.

In

In cacochymiam chronicam biliosam.

In sanitatem apta medela.

Cura. Fomes potu aquoso, mellito, saponaceo, acescente, salino solvendus est; dein apto remedio, apta via, apto tempore evacuandus.

Solventia raro ultra 24 horas exhibentur, dein *evacuans*, & quidem

A. *Emeticum;* nulla inflammatione gravi præsente, præmissis solventibus; nisi ipse Æger materiam mobilem turgentem sentiat, & vomitus spontanei levantes adsint: materia sursum turgente; quod non omnis lingua inpura, sed simul sapor depravatus, gravatus ventriculus, cardialgia, nausea, ructus, anxietas, vertigo, salivæ scaturigo insolita, docebunt. In robustis plethoricis venæsectio præmittenda. Post exacerbationem emeticum dandum, quia hæc sudoribus finitur multum ex materia morbosa eliminantibus, quos emeticum promovet.

Doses emeticorum. Debilioribus Infantibus ipecacuanha aut sola, aut cum oxymelle squillitico; Robustiores emeto-catharticum ex ipecacuanha & tartaro emetico. Qui difficilius vomunt, & mente laborant, illis solus tartarus emeticus majori dosi erit exhibendus. Vidimus hunc commode in phre-

phrenitide biliofa ad 5, 6, 7 gr. pro dofi exhibitum. Minor emetici dofis vicem remedii alterantis, calefacientis fubit. In nofocomio practico Adultis pro dofi ipecacuanhæ ℈ij. tart. emet. gr. j. exhibentur. Non ftatim ab emetico adfumto aquofa ingerenda funt; vis enim ejus enervabitur, aut in purgans convertetur; tum & melius aqua tepida, quam thea aromatica, aut jufcula carnium, potantur.

Unum emeticum fufficit, initio morbi, corpore præparato, febri infigniter poft hoc mitigata: conftans eft obfervatio, Viros rarius repetita emefi indigere; rarius Juniores robuftiores; rarius & Saniffimos antea. In his præmiffa venæfect., folventibus, noftrum emeto - catharticum graviffimas biliofas febres illico jugulavit. Reftans levis amaror aut febricula, nec etiam reftantes linguæ fordes, quæ fæpe ad plenam usque Ægri fanitatem obfervantur, & a repetito emetico adeo non tolluntur; quin potius augeantur, non indicat emeticum: curantur folventibus, eccoproticis, amaris. Sufficiet quoque unum emeticum febri acutiori, elatiori & paroxyfmo majori.

Repetita emefi opus eft, ubi Æger femina, quæ florem ætatis fuperavit; fi febris

non

non repente ſed latenter, multis ſeptimanis ante, Ægram adgreſſa fuit ; ſi materies non ſit bilis viridis, æruginoſa, ſed mucus bilioſus, tenax, in fila ductilis. Si frequentior emeſis requiratur, non omni die repetatur, ſed intercalares dies intercedant, quibus corpus & materies ad emeſim diſponi poſſint.

Contraindicant emeticum. Ætas tenera juxta Aliquos. Sed nulla ætas facilius hoc fert, quam tenera : nonne ſæpiſſime, facillime ſponte vomunt ? Poſſumus & debemus Infantibus emetica dare. Graviditas æque non prohibet, ſi ejus neceſſitas ſumma & indicatio vitalis urgeat : nonne Gravidæ ſæpe vomunt ſponte ? Suadent graviſſimi Auctores uſum emetici in Gravidis, febre bilioſa valde accenſa : materia ſurſum turgente ad abortum præcavendum : major enim metus eſt abortus futuri, ſaburra relicta, febri magis accenſa, aut plane putrida reddita. Idem de Puerperis menſtruantibus notamus ; dandum his erit neceſſitate urgente, quia a febri liberat. Hernia non ſemper contraindicat emeticum, ea tamen cum cautela, ut brachierio firmentur prius. Phthiſis, datur ſpecies phthiſeos, ubi Angli emeticum dedêre. Hæmoptoë ; dantur hæmorrhagiæ bilioſæ, quas emeticum curat, reliquæ omnes hæ-

morrha-

morrhagiarum ſpecies emeticum contraindicant. Diarrhæa ſpontanea, ſaburralis, provecta, emetico augetur, quia in purgans convertitur; ſi tamen indicatum ſit, tum prius ingeratur potus aceſcens, absque ſale & melle, ut hoc alvus ſubflaminetur, dein emeticum. Rarius licebit opio prius alvum ſiſtere.

B. *Purgans.* Materie deorſum turgente, in infimo ventre ſita, ſponte inferiora petente, per diarrhæam levantem, borborygmis præſentibus. Non tamen jalapa, ſcammoneo aut eorum reſinis purgabis; ſed purgante mannato, caſſiato, tamarindinato, ſalino-medio.

(*) Frequentes febres bilioſæ purgantibus exacerbantur, convertunturque in putridas; ratio fuit, quia materia ſurſum turgebat, & emetico ejici debuiſſet, purgante vero circumducta, reſorpta ut plurimum fuit. Inde factum, ut Ballonius ſexies purgaverit, nihilque id juverit, unum vero emeticum auxilium adtulerit.

C. *Cura confirmatoria* in Bilioſis nunquam negligenda eſt; perficitur amaris, ſtomachicis, vino.

III. FEBRIS PITUITOSA.

Synonymia : Lenta ob tardum decurſum ; *pituitoſa* ob cauſam præbentem pituitam. *Nervoſa* ob adfectos nervos. *Febris chlorotica* , *leukophlegmatica* , *verminoſa*, ob nidum vermium pituitoſum : ni inteſtina roſione inflammata ſint.

Cauſæ : lentor humorum pituitoſus, mucoſus, in primis & ſecundis viis ſedem habens ; & omnes cauſæ leukophlegmatiæ.

Symptomata, quibus ab aliis febribus differt : calor minor ; pulſus debilior, tardior naturali ; aut ad hunc proxime accedens ; progreſſus tardior ; ad multas ſæpe ſeptimanas producitur, ſæpe centeſimum diem ſuperat. Typus continuus ſine exacerbationibus. Lingua ad ſenſum pura, glabra tamen ; & muco ductili, tenaci, obſita ; dentes ſordidi, mucoſi ; ſopor, delirium taciturnum, placidum ; ſomnolentia ſumma, tranquillitas animi, adiaphoria ſtupida.

Exitus : Solvitur vomitu ſpontaneo, pauco ; morbo declinante orto ; miliaribus albis, ſudoribus &c.

Prognoſis ; periculoſior quam inflammatoria & biliosa eſt, ob adfectos nervos,

vires

vires vitæ dejectas. Bonus eventus prædicitur, si, provecta jam, non in pejus ruat.

Cura ; Diversa est ratione complicationis & pituitæ primarum viarum. Totum in eo consistere videtur, ut in provecta vires vitæ auctæ serventur. Initio solventia, saponacea, e vegetabili regno inprimis petita; dein, absente inflammatione, remedia alterantia, resolventia, subemetica dentur. Princeps remedium sunt flores arnicæ. Præterea spiritus volatiles, radices stimulantes, incidentes, salia semivolatilia, vesicantia, camphora &c.

(*) His omnibus enarratis toto cœlo a prioribus & subsequentibus cardinalibus differt : ergo est febris sui generis specifica, consequenter cardinalis.

FEBRIS PUTRIDA.

Synonymia. Synochus putris. Continua putrida. Febris nova Sydenhami. *Febris ardens, causos* Hippocratis : *febris mesenterica* Baglivii &c.

Definitio vix ulla dari potest ; quia symptomata vaga habet ; quia non sui gene-

ris ſpecificum typum habet, ſed diverſa plurimum, aut minimum varie modificata; quia demum eſſentiam ejus ignoramus.

Aliqui *putredinem* adſumunt *perfectam*, qua animalia deſtruantur, hinc totius diſſolutionem; ſeu ut cauſam, ſeu ut effectum.

Alii *incipientem* tantum *putredinem*; ſed hanc putredinem, vivente corpore, adeſſe, vix demonſtratur.

Alii *ſanguinem diſſolutum* credunt; ſed experimenta *Cel.* HAENII contrarium demonſtrare videbantur.

Alii *fomitem putridum in abdomine hærentem*; ſed dantur febres putridæ absque ſaburra manifeſta.

Alii *fomitem putridum in ſanguine.*

Alii *alcaleſcentiam* dicunt *humorum*, ſeu *extricationem ſalium.*

Eſt ergo degeneratio non explicanda ſanguinis, innominata; diverſiſſima ab invicem in diverſis putridis, aut varie modificatis.

Diverſitatem, aut diverſam modificationem, febrium putridarum inter ſe probamus ex diverſiſſimis methodis curandi, feliciter adhibitis. Alii ven. ſect. methodo antiphlogiſtica, Alii emeticis purgantibus, Alii cortice peruviano, Alii camphora, ſerpentaria,

arnica,

arnica, veficantibus, Alii acidorum mineralium largiffimis dofibus, putridas curarunt. Quomodo jam hæ diverfæ indicationes, hæc diverfa medicamina fibi obpofita, in una eademque fpecifica febri locum habuiffent; & quis tamen audebit, felicitatem curæ *Cel.* HAENII, SYDENHAMI, HUXHAMI, TISSOTI, GRANTII Aliorumque diverfiffimæ, negare? Quivis horum aliam febrim putridam curandam habuit, indole aut modificatione diverfam, nomine eamdem; quam fua methodo fanavit. Nullum ergo dabitur remedium fpecificum, cuique febri putridæ adaptandum.

Divifio. 1ma a loco. Nautica, nofocomialis, carcerum; flava Americanorum; Hungarica. Hæc divifio non eft practica, locus enim Medicum in fanando non diriget, fed natura febris.

2da *ab exanthemate* vel præfente vel abfente. Hinc petechialis, vel Veterum petechifans. Miliaris, fcarlatinofa, variolofa putrida, eryfipelatofa &c.

3tia *a loco fimul adfecto*; hinc angina, pleuritis, peripneumonia, dyfenteria, malignæ putridæ.

4ta *Practica* Medicum dirigere valens, *a complicatione.* Complicatur putrida cum

 inflam-

inflammatione e. g. hyeme, ſero autumno, calido regimine adhibito, in Plethoricis, Robuſtis; hæcque erit *putrida inflammatoria*; cum ſaburra primarum viarum, eritque *putrida ſaburralis*, quam SYDENHAMUS ſub *febris novæ* titulo deſcripſit. Si ſaburra ſit bilis acris, erit *putrida bilioſa*; cum variolis a pure reſorpto, erit *varioloſa putrida*; cum morbillis æſtivalibus, eſt *putrida morbilloſa*; cum pituita erit *putrida lenta*; cum vulneribus eſt *putrida Vulneratorum.*

Cauſæ: morbi prægreſſi febriles cardinales, bilioſi gaſtrici maxime; vel calidis aut venæſectionibus nimiis male tractati, vel tempore reconvaleſcentiæ in diæta peccato conmiſſo; longa cura antivenerea, mercurialis; mœror diuturnus, frequens iracundia, turbans ſyſtema biliferum & gaſtricum; æſtuoſum, calidum clima; vapores aquarum ſtagnantium: inde loca quædam Italiæ aliarumque regionum variarum, uti optime expoſuit *Cel.* LIND, funeribus ex febri putrida multis notantur, atmoſphæra carcerum, cryptarum, noſocomiorum, templorum, in quibus recondita multa cadavera: inde Reconvaleſcentes ex putridis, Irritabiles nimium, atmoſphæram templorum non ferunt. Alimenta mere carnea, inprimis ex carnibus non recen-

recentibus, sed semiputridis; diæta parca, male sana, insolita, e. g. in urbibus obsessis, &c.

Signa, symptomata; diversa sunt in diverse modificatis putridis. Quædam tamen habentur communiora: ut sunt lassitudo in solidis; humorum circulantium tenuitas plerumque, non tamen semper. Pleræque pro causa effluvia putrida agnoscunt, circa quæ inprimis legendus *Inl.* PRINGLE. Fuse circa causam hanc nuperrime egit *Cl. Prælect. Haenianarum* EDITOR in *Commentariorum physico-medicorum, germanica* lingua editorum, *P. I.*

Omnes fere sanguinem aut crusta rosea tectum, aut nihil vitiosi adspectu habentem; subinde diffluentem, non coagulatum, crusta plumbea obductum, præ se ferunt. Serum viride, rubellum, loturæ carnium simile, cæruleum. Pleræque linguæ aridæ, crusta nigrescente obductæ. Linguæ ariditas ob morbum ipsum hic intelligitur; non ea, quæ post somnum ore aperto oritur. Calor intolerabilis, mordax ad adtactum. Excretiones alvinæ olidissimæ; pulsus celer, mollis; vires dejectæ: in provectis hæmorrhagiæ variæ; sæpe petechiæ; stupor; tremores; oculorum squallor pulverulentus; sor-

des dentium, labiorum, oris totius; & facies peculiaris, non defcribenda.

Duratio incerta eft, nullo dierum numero adligata; 17, 20 & ultra dies durat, nonnunquam & per plures feptimanas, nervis infigniter adfectis, excurrit, & in lentam nervofam abit.

Prognofis. Univerfim in hac febre difficilis eft. Bene ominandum, fi, cæteris bonis, nulla alia topica adfectio, in abdomine, thorace, &c. dolor cito evanefcens, non fixus, alias loco dolente inflammatio fiet, & gangræna.

Exitus boni funt:

Lenis diarrhæa, fudoribus levantibus juncta, & capitis functionibus reftitutis.

Urinæ turbatæ, jumentofæ, hypoftaticæ, cum levamine febris, æquabili diapnoë, emendatione linguæ.

Salivatio: quæ non raro his, qui in melius vergunt, contingit; junguntur huic diarrhæa, & urinæ criticæ, fudores: omniaque fimul confpirando Ægros levant.

Purulenta collectio: in loco non vitali; modo huic exitus paretur, ne reforbeatur, vel magnam plagam deftruat.

Amant hæ metaftafes glandulas parotides, fed hæc perfæpe mala eft; vidimus in

apo-

apcplexias abiiſſe &c. Miliaribus albis, rubris ſolvuntur; potius ſudoribus cum his conjunctis, tum aliis efflorefcentiis circa os, aures natis, ſimilibus febrium intermittentium. Surditas pro bono habetur ſigno in progreſſu morbi; non tamen ſola, ſed juncta aliis bonis ſignis. Mutatio coloris lividi petechiarum in meliorem: petechiæ vix unquam criticæ ſunt, dum nihil materiæ morboſæ e corpore educant.

Sanguinis fluxus per nares, pulmones, hæmorrhoides &c.; hujus evacuatio nil habet critici.

Signa eventum malum prænuntiantia: diarrhæa valida, morbo provecto vires convellens, cum meteoriſmo gangrænoſo. Datur enim & ſaburralis, aut ex urina retenta; non ſemper lethalis. Hæmorrhagia veſicæ, pulmonum, narium, morbo provecto; hæmorrhagiæ internæ; vibices, maculæ lividæ; deglutitio inpoſſibilis, quin in faucibus aliquid adpareat; oculorum inflammatorius rubor, ſerius accedens, ſolutos enim humores indicat; in initio ſæpe adeſt non tam mali ominis: aphtæ ſerius accedentes, coloris cinerei, cum ſingultu, & diarrhæa; gangrænoſæ enim tum ſunt; initio difficilem morbum notant, non tamen lethalem: uri-

na cum ſedimento fuliginoſo, ac ſi cruor adeſſet: odor cadaveroſus aliquot diebus ante mortem, ſemper nobis lethum futurum dictavit. Lethale quoque ſignum eſt, locorum leviter preſſorum facilis gangræneſcentia. Sic a decubitu, ab ligaturis ſugillationes, vibices, gangrænas lethales ſemper obſervavimus. Mala quoque indicia præbent, nervi valde adfecti, delirium increſcens, coma, apoplexia, ſubſultus tendinum. Nihilominus jam his præſentibus quidam ex Ægris noſtris convaluêre. Linguæ inpoſſibilis aut difficillima exſertio mala eſt. Reſpiratio cita, anheloſa, periculoſa: frigus marmoreum, ſudores frigidi, viſcidi, ſenſuum deperditio, progreſſu morbi ſurditate excepta; decubitus ſupinus, oculorum pulverulenta ſqualliditas, mala ſunt. Conniventia oculorum in ſomno & vigiliis, ni a conſuetudine, (quod ab Adſtantibus, Marito, Uxore, quærat Medicus, ne malam abs ratione formet prognoſin,) aut radiis lucidis incidentibus proveniat, damnatur.

Methodus medendi: nulla eſt univerſalis: reducitur ad quatuor claſſes:

1ma *Evacuans*, ope Emeſeos, purgantis emeto-cathartici, eccoproticorum;

2da

2da *Antiseptica*, ope corticis peruviani, arnicæ, acidorum mineralium, ac vegetabilium, nonnunquam mineralibus ipsis præferendorum;

3tia *Calefaciens sudorifera*, ope vesicantium, vini, serpentariæ virginianæ, angelicæ, camphoræ, spiritus cornu cervi aliorumque volatilium;

4ta *Composita*, ubi, vel pro rerum indigentia modo ad hanc modo ad illam refugimus; vel, ubi ex ignorantia quadrata rotundis miscentur.

Regulæ practicæ: In omni putrida, in omni maligna indicatio huc redit: febris ne langueat, non tamen exorbitet. Nulla excretio nimia sit, nulla subsistat. Methodus antiphlogistica, venæsect. frequentiores non conveniunt, nisi fors initio ad unc. V.; exceptionem adfert Æger robustus, autumnus, ver præsens, aut topica dolorifica partis adfectio. Nonnunquam ipsa febris putrida vehementior phlogosin inducet, tumque necesse est, sanguinis quid educere: sed universim determinare venæsectionis necessitatem in putridis, difficillimum est, & nonnisi crebriori observatione, ad lectos Ægrorum addiscitur. Pleræque putridæ sunt saburrales. Determinandum ergo erit, an evacuandum

sit,

ſit, & qua via. Exhauſtum morbo ipſo longiori, aut venæſect. male inſtitutis, non evacuabis facile : hic enim nullam, neque pravæ materiei, evacuationem, absque ſumma jactura virium, feret. Unde vino, arnica, cort. peruv., camph., ſerpent reliquisque cardiacis prius refectum vel pedetentim alvo, aut vomitu, ſpontaneis, materies morboſa deſeret, vel facilior evacuatio reddetur artis ope. Qua id via præſtandum ſit, de febribus bilioſis dictum. Viis purgatis primis, examinabimus, an vires vitæ, an febris, depreſſæ, languidæ; pulſus tenuis, celer, mollis, ſint; an morbus longus, evacuationes validæ factæ fuerint : vel an febris elata, ætas florens ? An corpus firmum, victus lautus, vinoſus ; an nullæ excretiones profuſæ, an nullæ langueant, & quæ ? Ex hoc examine indicationes & remedia eruemus.

Corticem peruvianum dabimus, ubi ſolida debilia laxa, in febribus putridis longis, Feminarum, Virorum, quacunque ratione debilitatorum ; in putridis poſt evacuationes ſanguineas, emeſes, purgationes, multas factas ; in putridis, ubi ſugillationes, vibices, efflorescentiæ, ſimulque vires depreſſæ ſunt. In putridis larvatis, febri remit-

tente

tente notabiliter, cum periculoſo ſymptomate larvato juncto, apoplectico, phrenitico.

Arnicæ radicem exhibebimus, in putridis æſtivis, ubi diarrhæa vires convellens; ubi quæcunque nimiæ aliæ evacuationes; ubi inertia primarum viarum; ubi putridæ ex bilioſis factæ fuerint; ubi putridæ cum largis ſubpurationibus.

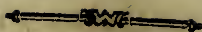
Camphoram, ubi vires vitæ dejectæ, magna putredo, pulſus tenues, celerrimi. Eodem in caſu dare convenit ſerpentariam virginianam, angelicam, imperatoriam, vinum, vel aliud aroma. Hæc eadem in malignis putridis, in putridis Feminarum & æſtivis.

Idem de *veſicantibus* tenendum.

Salium uſus in ſaburralibus putridis initio tantum moderatus convenit: in progreſſis nocet. Verbo: ubi camphora, cortex, arnica, vinoſa indicantur, ibi ſalium uſus contraindicatur; adtenuant enim, l xitatemque augent. Volatilium ſalium loco in hoc caſu, ſcopo cardiaco, alia commodiora habemus. Potus aceſcens, ſaponaceus, emolliens, adjecto ſpiritu vitrioli, egregius erit, ubi vires elatæ exorbitantes ſunt.

Uſus *mellis* in putridis ne ſit diuturnus. Oxymel initio in ſaburralibus putridis conve-

nit.

nit. Seponi debet, si diarrhæa inmineat ab laxitate; si vires debiliores fiant, potius tum danda oxysacchara ex acidis mineralibus.

Aër purus frigidiusculus mirum in modum in putridis reficit, vimque habet antisepticam; mensura hujus sit, gratus Ægri sensus, non thermometron. Mentem restituit sæpe His, qui ad nosocomium deportabantur, antea delirantes; Iis etiam, qui, cubilibus Ægrorum inclusi, delirio denuo adficiebantur. Inde explicatur, quod febres putridæ nosocomiorum, carcerum, &c. multo graviores sint ob aërem animalium halitibus inprægnatum. Exceptionem omnem excludentes instantiæ apud *Cel.* Pringle, Monro, Zimmermann, Editorem *Pathologiæ Haenianæ* &c. occurrunt.

Munditiei, siccitati lecti & indusiorum studendum est, alias decubitus gangrænosus.

Frequenter Ægri in putridis e lecto eximantur, aut in lecto erecti sedeant. Tepor lecti putredinem fovet; decubitus continuus caput hebes reddit.

Motus per cubiculum institutus Ægrorum excretiones expedit, maxime urinarum. Non fidendum spontaneæ excretioni urinarum. Repleta, distenta nimium vesica guttatim stillant, non tamen penitus evacuantur;

hy-

hypogaſtrium inde erit examinandum, catheter adplicandus.

Æger a ſomno arceatur, docente Tissoto: non vero de ſomno nocturno, ſed de ſomnolentia diurna hic loquor, febrim graviorem & caput hebes reddente. Male ergo in civitate ſtrepitus omnes vitantur circa domum Ægri, putrida laborantis; opiata eadem ex cauſa vitanda ſunt, niſi alia urgens indicatio ea poſtulet.

Quotidie Ægri reſpiratio examinetur, an bona, absque tuſſi, dolore. Deinde præcordia, an doleant, an elata, an meteoriſmus? Lethalis erit putrida: ubi ſerius adfectio thoracis, obpreſſio, reſpiratio cita, dolor peripneumonicus oriuntur. Lethalis item meteoriſmus enteriticus, gangrænoſus. Urinæ parcæ, cruentæ, fuliginoſæ, ſtrangurioſæ, prognoſin malam faciunt. Alvus nunquam negligi debet. Inmorigera enemate ſollicitetur, non purgante.

Potus frigidiuſculus in æſtivis absque complicatione & adfectione topica conducit. Lacte ebutyrato frigido ſolo ruſtici ſæpe ſuas putridas curarunt. Potus omni tempore copioſus ſumendus eſt, præter hunc medicamenta potulenta certo tempore; non Ægrorum arbitrio committenda.

Ca-

Casus sæpe dubii occurrunt, cum indicatione latente, ubi causa Medicum latet, aut is minus exercitatus est. Hic adtendendum, an vires erigi, aut deprimi debeant? Apta vehicula, decocta grata, acidiuscula, aër liberior, abstinentia a carnibus, curam absolvunt. Heroica in tali casu anceps, periculosum essent medicamen; ut sunt: emeticum, purgans, vesicantia, venæsectio, camphora, cort. peruv., vinum: hæc omnia valide mutant, & certas requirunt indicationes.

In omni acuto, gravi, maligno morbo, inprimis mente Ægri vacillante, cavendum est a decubitu. Tædiosissima res est, si Æger a morbo convaleat, & ex decubitu pereat: hinc reponi frequenter in dorsum debet, latera, & ventrem. Lectus, indusia, munda, sicca sint; &, si partes quædam dolere, rubere incipiant, corroborandæ erunt spiritu vini, alumine, saccharo saturni, emplastris saturninis, pulvere ex camphora & creta &c. Cura maxima sit regionis ad os coccygis, & trochanteres. Decubitus jam factus, antisepticis curatur, Ægro ventri incumbente, subpositis pulvinaribus circularibus, in medio excavatis.

FE-

FEBRIS MALIGNA.

Definitio incerta eſt. Non ſemper repente incipit; non ſemper citiſſime decurrit. Non una eádemque eſt. Eſt major gradus, vel degeneratio in pejus, cardinalium febrium: hinc, qua talis, inter *cardinales* conſideratur.

Nomen ſuum *febres pituitoſæ*, *bilioſæ*, *putridæ*, verbo, *ſaburrales* deponunt, & *malignæ* nuncupantur, ubi venæſectionibus, ſolventibus, emeticis non levantur inſigniter.

Monita practica in Malignis.

Urinæ profundi coloris, brunei, caſtanei, in malignis; item, qualium Ictericorum eſſe ſolent; niſi brevi dilutum flavum colorem induant, perquam malæ ſunt.

Recidivas in malignis ſæpe lethales vidimus.

Delirium e malignis Convaleſcentium, cortice, amaris, vino rubro, exemtione e lecto, tempore, curantur.

Prognoſis malignàrum etiam ex opificio petitur: ſic Sutorum febres graviſſimæ ſunt.

Vomitio Convalefcentium e malignis, a nimia remediorum, indicatorum alias, dofi, e. gr. dec. cort., vino, fæpe oriuntur.

In curanda maligna, præcipue lenta, nervofa, lente feftinemus: neque tumultuarie agamus. Morbum in his non pejorem facere, jam proficere eft; tumultuaria cura eft, quæ fine firmis indicationibus, vefícantibus, venæfectionibus, ftimulantibus, aliisque febrim inpugnat.

Alvus cruenta, meraca, fine dolore, copiofa, in malignis fæpe nobis occurrebat, & Ægri ferme omnes, eo nihilominus, curabantur.

Sputum cruentum in malignis, dummodo non fit copiofum, non fuit lethale. Erat hoc aliquoties nobis fignum inflammationis incipientis, non autem diffolutionis, atque exiguis venæfectionibus, emollientibus, & reliqua cura antiphlogiftica, curabatur.

FEBRIS PESTILENTIALIS.

Defcriptio characteriftica. Eft febris plurimos invadens, citius enecans, reliquis febribus; exanthematibus, præprimis petechiis

chiis male coloratis, vibicibus, bubonibus, parotidibus, carbunculis ſtipata; juxta Plerosque contagioſa.

(*) Chenotus, Tranſylvanorum Loimiater, Paris in ditionibus Turcicis diu antea degens, in libello *de febri peſtilentiali* Pariſiis præmio coronato, *TransaƐtiones Anglicanæ*, hos peſti characteres adtribuunt.

(**) An non iidem characteres, excepto contagio, & hoc non apud Omnes excepto, febri putridæ malignæ communes ſunt? *Exanthemata*, *petechias* omnis æſtas putridis notata exhibuit. — *Bubones*, *parotides* noſocomia in putridis exhibuerunt. — *Carbunculos* epidemice graſſantes externos cum leviſſima & graviori febre junctos, in cubilibus ſuſceptioni Ægrorum deſtinatis, quò ſe Ægri carbunculis infecti cum leviori, aut nulla febre, deligationis cauſa ante biennium contulerant, cernebamus. Eodem tempore putridiſſimæ febres in civitate graſſabantur, plurimæque mortes. Carbunculus internus à febri putrida in ventriculo natus & ſubita inde mors viſa eſt. — Quid ſi epidemiæ putridis alioquin infami, terror ex publica cura Magiſtratus, commercium inpeditum, annonæ caritas, acceſſiſſent?

Non paucæ obſervationes apud CHENOTUM & *Clar.* MERTENS, peſtis Moſcoviticæ Hiſtoricum autoptam, tum in *deſcriptione Viennenſis peſtis anni* 1711. 12. 13. leguntur, ubi nonnunquam, nec carbunculi, nec bubones aderant, ſed ſolum febris maligna.

(*) Quoad *contagium* multiplex viget ſententia. Quidam peſtem contagioſum ſpecificum ſui generis morbum ſtatuunt: Quidam non ſpecificum, ſed putridum maxime malignum, contagioſum: Quidam putridum malignum, non contagioſum; ſed epidemicum, putridum varie modificatum. Rationes ultimo loco Poſitorum ſequentes ſunt: 1mo. Certi anni, certæ anni partes ſunt, quibus febris putrida varie modificatur; ſic alius annus pulmones, alius ſuperficiem corporis, petechiis aut eryſipelate maligno, alius bubonibus, parotidibus, alius carbunculis Ægros adficit. 2do. Smyrnæ, ubi Turcæ plurimi ex peſte pereunt, integræ familiæ Chriſtianorum, iisdem ædibus degentes, ſanæ, illæſæ ſervatæ. Rationem petunt a vivendi conſuetudine puriori, diæta cardiaca, antiſeptica magis. Novimus ſorditiem Turcarum, abſtinentiam a vino, & ſimilium antiſepticorum, balnea frequentiora tepida,

pida, Veneris abusum, &c. quæ causas morborum putridissimorum præbere queunt. 3tio. Multi a peste omni pestis tempore, vel medios inter Ægrotos versati, inmunes manserunt. In Opere *Cl.* MERTENS exempla similia leguntur. Observatum etiam, pestim trucidasse vix non omnes Urbis incolas, pepercisse omnibus in eadem degentibus Exteris. 4to. Eodem anni tempore pestis sævissime viget, quo morbi putridi maligni, æstate nempe. 5to. Vomitus spontaneus, seu arte factus, diarrhæa, sudores, pestem levasse, curasse leguntur, idem autem fieri in putridis. 6to. Angelicam, serpentariam, vinum, acetum, camphoram, moschum, corticem peruvianum, aliaque stimulantia antiseptica, scopo prophylactico & curativo ab omni ævo in peste laudata fuisse; æque fumigia, ignem, incensionem pulveris pyrii, lustrationes aëris &c.; hæc eadem suis sub conditionibus convenire in putridis.

Certitudinem hæc non præbent: an tamen probabilitatem? Inoculatio, proposita a *Cel.* WESZPREMI, in *tentamine de inoculanda peste, Lond.* 1755., nos optime erudiret, uti contagium variolarum, morbillo-

 rum,

rum, luis venereæ, luis bovillæ, inoculationis ope magis evolutum.

(*) Sententiæ de ipſis *rebus contagioſis* iterum variæ ſunt. Quidam Ægrum ſolum, ejus halitus ac remotiorem atmoſphæram contagioſos eſſe ajunt, neque Ægros accedunt. Quidam contactum ſolum contagioſum putant, audacter accedunt, pulſum plane non, aut chirothecis muniti, tangunt. Quidam Ægrum ſolum, non autem ejus cadaver, de contagio incuſant. Quidam hos Ægros ſolos contagioſos eſſe adfirmant, in quorum cadavere carbunculi reperiuntur. Quidam contagium in contactu non Ægroti, ſed rerum aliarum lanearum, piloſarum, non autem lignearum, foſſilium quærunt; unde factum eſſe exiſtimo, res quasdam liberum in regiones noſtras habere tranſitum, quasdam vero, & homines, multis diebus loco quodam deſtinato conmorari, balneari, fumigari, perflari, contactu ſic dicti ſervi peſtis explorari debere.

Objici quidem poſſet, 1mo. *Cel.* Mertens in Ruſſia pelles peſte mortuorum biduo ſolum aëri libero expoſitas, ab Amicis indui, geſtari, ſine contagio vidiſſe. 2do. An quis auderet adfirmare, fumigia aliaque ad-

adhiberi ſolita ad merces & homines purgandos, eſſe vera ſpecifica peſtis antidota? Quidam ſemel peſte correptum, curatum inmunem putarunt; legimus tamen exemplum hominis ſepties, & aliud novies, peſte correpti.

An peſtis unquam perfecte ſanum proſtravit? Sunt quidem exempla in foris publicis ambulantium, ſubito necatorum. An hos perfecte ſanos eſſe conſtat? An non diſſoluti humores hæmorrhagia interna effuſi, aut carbunculus ſubito interne natus, fomite jam in corpore exiſtente, aut apoplexia a quacunque demum cauſa orta, aliaque, lethum inopinum adducere poterant.

An non cauſæ, ſymptomata reliqua, complicationes, prognoſis, cura, ex idea febris putridæ maligniſſimæ explicari poſſunt?

Ex complicatione peſtis cum inflammatione explicari poſſe puto, cur quædam peſtis venæſectione curata fuerit, uti & febres putridæ cum inflammatione complicatæ hac curantur.

FEBRIS MILIARIS.

Seu per eminentiam *puerperarum*, vel *alborum miliarium*, febris *veſicularis*, febris

petechialis, vel VETERUM *petechizans*, *) febris *ſcarlatinoſa*, febris *eryſipelatoſa*, *urticalis*, & *exanthematibus* quibusdam *anomalis* ſtipatæ febres; plerumque ad *bilioſas*, *pituitoſas*, quascunque *ſaburrales*, *putridas*, *malignas*, *peſtilentiales*, ſubinde *intermittentes*, pertinent. Ex idea harum explicari debent; easdem cauſas, complicationes, medelas agnoſcunt. Non ergo ſunt febres ſpecificæ, cardinales. Nonnunquam inflammatoriam ſibi jungunt, aut topicam inflammationem; tumque ad *inflammatorias*, aut ad *mixtas* pertinebunt.

(*) An hæc exanthemata *contagioſa* ſunt? Reſp. De morbillis, variolis contagium conſtat, quia inoculari poſſunt: ſi cum reliquis inoculatio ſuccederet, eſſent æque talia.

(**) Dantur exanthemata *chronica*. Id probant petechiæ ſcorbuticæ.

(***) Non

*) An petechiæ ſemper periculoſæ? an prognoſis ob has ſemper anceps eſt? Vidimus innocentes, & non febriles. *Puncticulares* meliores, *latæ* pejores ſunt, & ſæpe lethales; non ut cauſa, ſed ut effectus.

(***) Non omnia exanthemata funt *factitia*, ut aliqui Recentiorum adferuere. Vidimus enim talia in febribus fibi relictis, nullis medicamentis tentatis.

(****) Non femper funt *critica*, neque femper *fymptomatica*.

Reliquam exanthematum doctrinam Illuftr. Præfes *L. Baro* DE STOERCK, *illuftr.* VAN SWIETEN, ALLIONI, HUXHAM, SALTZMANN, HAMILTON, MOLLINARI, DELIUS, & nuper *Cl.* PLENCK, aliive *Cl. Viri* uberius defcripfere.

IV. FEBRIS VARIOLOSA.

A. Hiftoria.

a. *Decurfus.* Nonnunquam mitiffimus, ita ut obambulando ægrotent. Alio tempore inftar peftis ftrages edit. Calculus docuit, feptimum quemvis Variolantium mori. Nonnunquam ita regulares funt, ut de die in diem mutationes prædici poffint, nonnunquam maxime anomalæ.

b. *Ætas: Cl.* HAHNIUS ingeniofe adfirmavit, HIPPOCRATI jam variolas fub no-

mine phlictenarum & anthracum notas fuisse. Sed WERLHOFIUS, SCHULTZE, antiquitatis investigatores optimi, eum solide refutarunt. Legi etiam meretur *Cl.* GRUNER libellus: *Variolarum antiquitates &c.*

c. *Natales variolarum.* Videntur primum migrasse ex Arabia in Ægyptum, indeque per reliquam oram Africæ in Europam pervenisse.

d. *Scriptores*: RHAZES primus Arabs, SYDENHAM, MORTON, FREIND, HUXHAM, TISSOT, ROSENSTEIN, HAEN, TRALLES, WAGLER, COTTUNNI, *Ill.* L. B. DE STOERCK, & qui nuperrime de illis scripsit, HOFFMANNUS.

B. Proprietates veneni variolosi.

a. Contagio propagatur, quod historia inoculationis docet. Sed corpore solum prædisposito: inde explicatur, quod nonnunquam epidemice, nonnunquam sporadice grassentur, corporibus nempe plus vel minus, vel plane non, dispositis.

b. Semel tantum eumdem hominem variolæ maximam partem adficiunt; rarioribus tamen exemplis bis correptum constat; & FORESTUS in filio proprio bis variolas veras se vidisse narrat.

c.

c. *Experimenta* Hoffmanni docent, vim contagiofam habere *halitum* Variolantium tepidum, odorem fui generis habentem, infpiratum, deglutitum, cuti adplicatum; *ferum* etiam variolarum, quod primo vel fecundo eruptionis die reperitur; & quia idem ferum in pure & crufta continetur, etiam pus & cruftas deciduas. Nullum vero habere contagium fanguinem, urinam, alvum Variolantium.

d. *Experimenta* Halleri, Cottunnii, qui in omni variolarum ftadio cadavera Mortuorum fecarunt, demonftrant, externam cutem variolis folum obfideri; internam nunquam, & variolis fimilia interne inventa, aut inæqualitates, aut hydatides, aut aphtas fuiffe; refpirationem, deglutitionem inpeditam ab raptu humorum ad caput, aut inflammatione harum partium venire, non vero ab variolis internis.

e. In naturalibus maxima pars in capite, facie eft. Caufa in aëre libero adluente videtur, in trunco pauciores funt. In infititiis maxima pars ad locum infitionis eft. Vide Cottunnium *de fedibus variolarum.*

f. *Copia variolarum* in Succulentis plenis, Infantibus, Fæminis major eft, quam Siccis, Juvenibus, Adultis, Mafculis.

g. *Plu-*

g. *Plures, periculosiores* pustulas æstas exhibet quam hyems; æstate sibi jungunt biliosas putridas febres; hyeme catarrhales, pectorales, inflammatorios, morbos.

C. *Divisio morbi variolosi*

1mo in febrim *variolosam sine eruptione*, quæ per poros, sudores, virus eliminat. Sydenhamo descripta, non est hæc nostra; fuit enim biliosa simplex regnante epidemia variolosa;

2do *cum eruptione sine subpuratione:* rarissime quidem pustulæ benigne resolvuntur;

3tio *cum eruptione & subpuratione*, ut plerumque fit;

4to ratione *situs in discretas*, seu cum interstitiis, & *confluentes;* quasi una variola totum corpus occuparet; *cohærentes* sat arcte, marginibus suis tamen quodammodo distinctas; *mixtas*, ubi pars corporis discretis, pars confluentibus, pars cohærentibus obsita est;

5to ratione *figuræ*, sunt *consuetæ*, *seu rotundæ; depressæ* cum superficie parva plana. *Siliquosæ*, *verucosæ*, *acuminatæ.*

6to ratione *humoris contenti* in *crystallinas*, *lymphaticas*, *sanguineas;*

7mo

7mo ratione *coloris* in *plumbeas, fuſcas, nigras;*

8vo ratione *complicatorum* aliorum *exanthematum;* in *ſimplices, complicatas* cum petechiis, eryſipelate;

9no ratione *periculi* celebrata diviſio *in benignas & malignas.* Malignæ ſunt potiſſimum confluentes; ſæpe tamen diſcretiſſimæ, depreſſæ ob vim vitæ debilem, in medio collapſæ, verucoſæ, cryſtallinæ, ob acerrimam lympham contentam; ſanguineæ, ob diſſolutum cruorem:

10mo ratione *typi* in *regulares & anomalas;*

11mo *veras & ſpurias*, genus nempe quoddam phlictenarum ſimile quodammodo veris variolis datur.

D. Periodi ſeu decurſus.

Regularium nobis in ſex ſtadia dividitur;

a) INFECTIONIS, quo virus, vel contagio, vel inoculatione ſuſceptum, corpus oberrat; Æger tamen ſanus videtur; complectitur juxta Alios dies 7, juxta Alios 11, 12. Subin & multo brevius eſt.

b) FEBRILE, EBULLITIONIS, FEBRIS VARIOLOSA PRIMARIA, *ſtadium*

pri-

primum variollarum nuncupatur, triduo durans, vel horis 72.

α) Symptomata ſtadii primi ſunt: Dedolatio ſine cauſa manifeſta gravior, moroſitas, ſomnolentia peculiaris, frigor, horror, calor ſubſequens, recurrens; capitis, dorſi, lumborum præprimis dolor; cardialgia, vomituritio, vomitus, vel a pravis contentis in ſaburram mutatis, aut vi febris mutandis, emeticum indicantibus; aut, ſi ſpontaneus vomitus adſit, promovendis; vel ab irritatione nervorum ventriculi, ubi emeticum aut facilitatio vomitus periculoſiſſima. Dolor ad ſcrobiculum cordis manus fugiens; in ſudores propenſio apud Adultos. Stupor quidam inter dormiendum; in Infantibus ſæpe levis tendinum ſubſultus, convulſiones, immo invaſiones epilepticæ: dentibus jam præſentibus, vel nullo adhuc dentitionis molimine: dentitio enim eadem præ ſe fert. Sydenham inde bonas variolas prædixit, ſed obſervationes docent, & malas ſequutas fuiſſe. Omnis convulſio, qua talis, periculoſa eſt, apoplexiam, ſuffocationem, paralyſim, ſtrabiſmum, fatuitatem inducere poteſt. Ergo qua tales nunquam negligendæ ſunt: his inſultibus convulſivis præſentibus variolas

riolas intra octo horas prædicere plerumque potes. Facies tumidula, oculi lacrymantes, ſcintillantes; veſpertina exacerbatio, ſudore mitiganda. Fœtor peculiaris oris, & halitus corporis reliqui olidus. Prior ab ipſo viru varioloſo, ſanguinem, pulmones oberrante; non indicat emeticum, neque eſt ſaburræ latitantis ſignum. Sternutatio, rubor cutis, ſcabrities, pruritus; artuum dolor rheumaticus; damnatur hic in primo & ſecundo ſtadio, quia pravum variolarum genus inſtare docet.

(*) Brevior ſæpe hæc febris prima videtur quam revera eſt: ſæpe Infantes primam, ſecundam ebullitionis diem facile ferunt, tertia incommoda patiuntur & eruptio fit: falſo concluderes inde, una die tantum duraſſe, & falſe quoque ſemper inde malignas prædiceres; ob adſumtam abs fundamento anomaliam ſtadii.

β) Cura morbi, eumque ſtipantium ſymptomatum. Curæ totius facilitas ab hoc ſtadio dependet. Omnis conſiſtit in juſta febris ſui generis, ſpecificæ varioloſæ primæ moderamine; quia ſpecificum, non quidem inpoſſibile, necdum detectum eſt.

Com-

Complicationes medela.

Fit 1mo enematibus: his cephalalgia, gravitas capitis, pigrities sanantur: in nullo morbo acuto negligenda hæc sunt.

2do *Venæsectio* in Juvenibus, Adultis, Robustis, Plenis, Succulentis, simul complicata inflammatoria, hyemali, pleuritica, peripneumonica, laborantibus. Quantitatem sanguinis detrahendi docebit ætas, corpus, anni tempus; hyeme largius, æstate avara manu; Arabes in exscessu peccabant. Raro subitanea ad animi deliquium necessaria est, potius parca iterata.

3tio *Cardiacis* rarissime opus est, ut hæc febris excitetur; Pueri rustici ferme sine omni febre obambulando variolas optime ferunt, hinc, etsi nulla febris adsit, bene tamen Æger se habeat, nil moliendum. At in malignis, ubi Æger ad speciem tantum febricitat, & reliqua pessima, summa virium prostratio; urina, pulsus, calor, naturalia, aut vix recedentia; tum cardiacis stimulantibus incitanda erit.

4to *Emetico*, ubi saburralis simul febris adest, ubi alii morbi, tunc regnantes, emetico obediunt; intermittentes, biliosi, peripneumoniæ nothæ, diarrhϾ, dysenteriæ; ubi

ubi incongrua adſumta. Optimus magiſter hic nobis SYDENHAMUS erit.

5to *Purgatione*, frequentiſſimo remedio; ubi materies aliena in inteſtinis hæret, ſeque borborygmis, colica, diarrhæa bilioſa, manifeſtat. Draſtica, reſinoſa, aloëtica, ſcammoniata, jalappinata, hic non conveniunt, ſed eccoprotica. Non mercurialis, quam Aliqui præferunt, admittenda, niſi vermes, pituita adſit; non purgandum, ubi emeſis indicatur.

6to *Ægroti* habitatio ampla ſæpius perflata, luſtrata, ſi ullibi, hic certo requiritur; ſuo enim ſpecifico fœtore aër inquinatur.

7mo *Aër* liber frigidiuſculus optimum variolarum antidotum eſt. Si delirium, convulſiones, febris increſcant, Inoculati aëri libero exponantur, & effectu miro inſtantaneo levantur; uti convincenti maxime exemplo *Inl. L. B. de* STÖRCK evicit. Evictum eſt obſervationibus, dies caniculares, calores univerſim æſtivos, vim infelicem habere in variolas; eamdem habebit cubile clauſum calidum. Menſura frigoris ſit Ægri ſenſatio grata, non Medici. Nulla tamen inflammatio topica valida adſit, dum frigori exponuntur.

8vo *De potu* frigidiore idem notamus. Arabes glacialem potarunt, plebeji idem ſæpe feliciter faciunt ; mire frigus arcet putredinem. Alii acida, nitrum, ſcopo refrigerante exhibent, hæc eatenus fors refrigerant, quatenus ipſa frigida adſumuntur.

9no *Mutatione* regiminis ſub eruptione. Circa finem primæ varioloſæ febris ſudor prorumpit cum rudimentis puſtularum, punctorum nitidorum, rubellorum, rotundorum inſtar ; in facie primo prope naſum, labia ſuperiora, tum in reliqua facie, brachiis, collo, thorace &c. his expulſis ſymptomata componuntur ; (de regularibus loquor,) maxime nervorum motus & febris: in benignis plena adeſt apyrexia ; ſudoribus continuatis in abdomine, lateribus, thorace, dorſo, pedibus, nonnunquam in capillata capitis parte, aut plantis pedum ; ubi ob integumentorum duritiem dolent inflammanturque.

γ) Natura hujus febris eſt ſui generis. Aliqui, qui videbant hanc antiphlogiſticis cedere, inflammatoriam adpellarunt. Alii hanc alviductione & emeſi mitigarunt, & inde putridam adpellarunt.

Ab

Ab inflammatoria autem differt:

Crisi: habet abscessus multos superficiales, non resolvendos, sed subpurandos:

Duratione: regularis triduo terminatur. Inflammatoria per 4, 7, 14 &c. dies durat, & notum est, chronicas dari inflammationes. Accedit tamen ad inflammatoriam; excedentem enim mitigat methodus antiphlogistica; quamquam non specifice tollat, ut cortex peruvianus intermittentem.

c) Eruptionis, *seu criseos*, *seu metastaseos ad cutim.*

α. *Symptomata*: primis eruptionis horis plagulæ rubræ, quasi totidem morsus pulicum, adparent, cum levi cutis asperitate. Hæc, variolas adesse, necdum determinant, nisi fors epidemia præsens, conversatio inter Variolantes & subjectum nondum variolas passum. Altera eruptionis die diagnosis fit ex maculis rubellis modice elevatis, in medio punctum albicans nitidum, splendens, quasi sphærula rotunda, adscendens, sensim sensimque grandescens, habentibus. Jam diximus, pustulis omnibus prostantibus febrim difflari in regularibus; si ergo secunda die accendatur, aut redeat, nova eruptio fit, sub novis sudoribus.

β. *Duratio* per triduum a prima die eruptionis vel a prima febris variolofæ primæ ad fextam usque.

γ. In *cura* hujus ftadii duæ epochæ obfervandæ funt.

Paullo *ante eruptionem* quies, lectus, cubile commendatur. Etiamfi toto febris variolofæ primæ tempore aëre libero ufi fuerint. Calidum regimen averfandum eft, fed frigidum non minus, quod fudores valeret fubprimere. Infantibus, Fæminis irritabilibus proderit ante eruptionem pauxillum opii dare, fopit fpafmos, fudores & eruptionem promovet.

Durante eruptione regimen quafi medium obfervandum, nihil alieni adfumat. Proderit cubile, aut faltem paucis melioribus diei horis foris obambulare.

d. Abfoluta plena eruptione, *maturationis*, feu *coctionis*, feu *fubpurationis* ftadium fequitur. Hæc enim eft natura puftularum, ut non, aut paucæ, benigne refolvantur, plures fubpurentur.

α. *Symptomata.* Oritur fexta die, a febri variolofa prima computando, aut ab initio undecima. Puftulæ nempe faciei majores, pleniores, rotundiores, in apicibus magis flavefcentes fiunt, limbo rubro ambiuntur,

untur, qui ſemper latior fit. Ambitus, limbus, in confertioribus omne ferme interſtitium replet, & inflammatur. Eodem ordine hæc procedunt, quo eruptio. Tumor primo faciei, colli dein & brachiorum, facie jam detumeſcente.

Tum ad ſymptomatum horum ſyndromen referenda *Febris nova exſurgens* a prima varioloſa diverſa, inflammatoriæ indolis, cruſtam phlogiſticam habens; verbo talis, qualis omnis eſt, quæ inflammationes in ſubpurationes coquit. Octava die exardeſcit. Cauſam hujus diverſam ſtatuunt; Plerique a perſpirabili ſubpreſſo, per puſtulas & inflammatam cutem. Alii pus reſorptum, ſanguinem oberrans, adcuſant. Sed cute necdum inflammata, pure nullo parato, jam adeſt. Alii ab ipſa inflammatione cutis. Sufficit, eam ipſam eſſe, quæ inflammationes in pus coquit, quamque penes omnem inflammationem obſervamus.

Symptomata hujus febris communia magis, ſunt cum omni inflammatione analoga. Peculiaria vero: Adfectiones encephali, delirium, ſopor, convulſiones, apoplexiæ, phrenitides, ophthalmiæ, ptyaliſmus Adultorum, angina. Hæc omnia vel ab ipſa febri intenſiori, vel ab irritatione, inflamma-

tione faciei : hinc humores omnes versus caput ruunt inpetuosius. Hinc monstrosus quasi, emphysematicus faciei tumor, palpebræ clausæ. Interstitia enim inflammata vices vesicantis subeunt. Olim credebant, sub cute inflammata pus variolosum haberi : sed cadaverum sectiones nihil purulenti sub cute monstrarunt. Ophthalmia sæpe alia in hoc stadio adest, a variolis bulbi aut palpebrarum internis : quasi ab acri collyrio inflammante. Ptyalismus alius a variolis fauces obsidentibus, irritantibus. Diarrhæa Infantum, quia multo irritabiliores sunt, & non solum glandulæ faucium in his irritantur, sed & œsophagi, ventriculi, intestinorum : pleuritis, peripneumonia levior.

Variolæ malignæ, & differentia febris malignæ subpuratoriæ ab subpuratoria priori. Æstate, autumno grassantur. Prima statim aut secunda die febris primariæ erumpunt : nonnunquam malignæ maxime post triduum, die 5. 6. 7., ita ut ad plures dies hoc stadium extendant, nullo eruptionis ordine servato ; sed confertim, tumultuarie ; prius in brachio, pedibus, dein facie &c. Gravissimus artuum dolor, lancinans, rheumaticus. Febris, prima eruptione facta, aut persistit, aut intenditur.

Figura

Figura differunt: exiguæ ſunt, complanatæ, non acuminatæ, ambitus irregularis, angularis. Confluunt, ac ſi eryſipelas bullatum adeſſet; veſicam exhibent ampliſſimam. Intropreſſæ, ſubſidentes ſunt, in medio punctum obſcurum habent, albæ, lividæ, fuſcæ, ſanguineæ, nigræ; nonnunquam vacuæ ſunt, nonnunquam ſanguine putrido repletæ, nonnunquam lympha pellucidiſſima; nonnunquam vireſcunt, quaſi ecchymoticæ, uti cadavera poſt aliquot dies.

Secundaria febris ſubito increſcit, adfectiones periculoſas, complicationes varias ſecum jungit, putridas, malignas &c.

Contingit, ut variolæ laute Paſtos adgrediantur, febrili ſuo motu contenta ventriculi putrefaciant; vel dum corpus antea biliosa putrida aut alia ſaburra laboravit, a variolis in actum deducta: inde ratio, quod variolæ peſſimæ ſint, dum morbi putridi graſſantur, aut humores antea acres, venerei, ſcorbutici, ſcabioſi; ſyſtema nerveum valde irritabile; pituita; vermes; graviditas; puerperium, adſunt; ubi febrim lacteam aut puerperalem variolæ ſecum jungunt, abortus iisdem, ut puerperium, obnoxius.

Catamenia prima, quia tum ſtatus quidam febrilis & mutatio corporis; menſtrua-

tio omnis, quia hæc raro fine incommodis; chlorofis, cacochymia quæcunque, malum augent in febri fecundaria.

Quemadmodum omnis inflammatio in his corporibus malum exitum fortitur: fic & variolæ plerumque in gangrænam abeunt. Hinc & alia fymptomata eveniunt, fequentia: phrenitis peffima; convulfiones lethales; Adultis ptyalifmus fuffocans, Infantibus diarrhæa colliquans; angina membranacea, feu fuffocativa, quam Veteres a variolis afperæ arteriæ aut pulmonum repetebant. Recentiores in cadaveribus horum, aut validiffimam inflammationem aut pfeudo-membranam a fero phlogiftico transfudante invenerunt; quæ Ægros repente fuffocat, nifi raro eventu vomitus fpontaneus fequatur. *Cl.* MICHAELIS Junior hanc optime defcripfit.

Mali omnis pleuritis, peripneumonia validior; exanthemata alia, petechiæ, miliaria, eryfipelas malignum, gangræna variolarum, & aliarum plagarum corporis; hæmorrhagia uteri, veficæ. Mictus cruentus maxime damnatur, fi non a plethora aut orgafmo proveniat; cruorem enim diffolutum indicabit: diarrhæa putrida colliquativa; metaftafes purulentæ; peffimæ funt ad caput; parotides, pulmones.

Quoad

Quoad eventum. Variolæ malignæ non tantum enecant, dum vigent, ſed longo poſt morbum tempore. Non cicatrices fœdas hic conſideramus; etiamſi cutim minus perſpirabilem reddant; ſed jacturam ſenſuum, loquelæ, auditus, viſus; fatuitatem, memoriæ defectum, paralyſim artuum, morbos nervoſos, præprimis epilepſiam; phthiſim, atrophiam, herpetes, aliasque efflorescentias ad medelam rebelles; tum amauroſes, pannos, fiſtulas lacrymales, hypopya, gangræneſcentiam totius oculi, coaleſcentiam foraminum narium, palpebrarum; ſcrophulas, meſenterii, colli ſtrumas, ulcera rebellia, ſpinam ventoſam.

Hæc diſcrimina enarrata paſſim a tertia ſpecie febris varioloſæ proveniunt, *purulenta* dicenda, a multa copia puris in ſanguine. Dies 12, 13 in his maxime periculoſa eſt, nonnunquam 17., SYDENHAMO obſervatore. Recentiores 21. 24. lethalem videbant, etiamſi ante hanc omnia tranquille extra lectum peragerentur. Falſum inde eſſe concludimus: morbos malignos ſemper citiſſime decurrere.

Curæ in hac ſecunda febre varioloſa conſuetæ ſunt:

1mo *Antiphlogiſtica*, nempe venæſectio, potus nitroſi, ſaponacei, melliti, emollientes. Balnea crurum, totius corporis, ſemicupia. Indicatur hæc: ubi febris boni moris, ſimplex, nullo vitio bilioſo juncta, ſola intenſione peccans, pulſus altiores, fortiores. Ubi variolæ in homine adulto, habitu pleniore, cum intenſiori febre: ubi peripneumonia, pleuritis, aut viſceris cujusdam alterius inflammatio. In variolis hyemalibus, vernalibus potius, quam æſtivis. In orgaſmo ad caput, depoſitionibus illuc & ad pectus factis, ubi hæ ab orgaſmo; nam dantur etiam metaſtaſes ab languido motu.

2do *Narcotica*, SYDENHAMO celebrata, bono ſæpe effectu, non tamen ubique exhibentur.

Non convenit opium per ſe, ubi febris inflammatoria; quia autopſia docet, id humores incitare, rarefacere; neque ubi delirium, ſopor, aut apoplecticus ſtatus ab raptu humorum ad caput; quia vim ſoporifetam, apoplecticam poſſidet. Neque ubi calor, ſudor magnus; quia eſt calidiſſimum, certiſſimum ſudoriferum. Qua ſomniferum maxime nocet. Mira, ſed certa, obſervatio eſt, ſomnum in acutis non levare, & febrim augere; ex obpoſito, lecto Exemtos, a ſom-

a ſomno Inpeditos, melius ſe habere. Opium, ut ſalivationem & diarrhæam cohibens, nocere poteſt. A ſalivatione in Venereis, frigore cohibita, peſſima mala ſequuntur, qualia & hic evenient. Mala capitis augebuntur, & fors ea materies varioloſa, quæ ſalivatione & diarrhæa evacuatur, retinebitur. Opium etiam, ut febrim ſaburralem quamcunque, quæ ſæpe cum malignis confluentibus complicata eſt, intendens, per ſe non convenit, niſi poſt emeſin inſtitutam, ad turbas ſedandas.

Opium poſcunt, indicant: vires vitæ depreſſæ; ubi agit, ut cardiacum rarefaciens, penuriam humorum ad tempus ſubplens. POTT, Anglique plures alii opium, qua cardiacum, largiori doſi cum effectu in gangræna ſenili adhibuerunt. Exigunt præterea opium, æger Infans, Fæmina, verbo Irritabiles omnes: tollit irritabilitatem ad tempus, & motus nervorum pernicioſos: tum puſtulæ collapſæ ob vim vitæ debilem, materia introrſum vergente, ad interna depoſita: opium hic erit cardiacum & ſudoriferum, eadem ratione, ac in rheumatiſmo, podagra, introvergentibus: tum alvus pernicioſe profuſa; uti in confluentibus, cum putrida conjunctis. In his diarrhæa, neglecto ſalutari

tari evacuante, oritur, cum fumma intestinorum gangrænofa difpofitione. Hanc, ait SYDENHAM, emetico præcaveri; aut, fi adfit jam, arceri tamen diutius, & antifepticis conjunctis Ægrum fors reftitui poffe.

3tio *Acida* vegetabilia, maxime mineralia: fepticam humorum diathefin his emendare volunt. Acida in omnibus acutis, præprimis regionibus calidis, laudabantur. Arabibus valde commendata fuere. Utut vegetabilium acida indicatiffima fint, non tamen fufficiunt fcopo antifeptico; quia vi morbi enervantur: hinc duce HALLERO, & TISSOTO Recentiores mineralibus acidis majori dofi, eventu fortunato, ufi funt. Saburra putrida reforpta, pus reforptum, perfpirabile excrementitium fubpreffum; labem putridam humoribus, diffolutionem, malignitatem inducunt. Acida hanc corrigunt, invertunt, ad alvum & urinam ablegant. Vegetabilia in minori gradu profuerunt: cito tamen vincuntur.

Largiorem mineralium dofim pofcunt: puftulæ fanguineæ, hæmorrhagiæ variæ a putrido orgafmo, ab diffolutione ortæ: præter aquæ frigidæ potum, hæmorrhagiæ narium, hæmoptoë, mictus cruentus præprimis; raptus humorum putridorum ad caput

&

& inde delirium; petechiæ violaceæ, fuſcæ, gangrænefcentes; ſalivatio nimia. Eadem opio ſiſtitur: ſi ſimul adſint adfectiones nervoſæ; alias melius his acidis.

Doſes acidorum mineralium. TISSOT in hac febri ſubpuratoria ſpirit. vitr. intra 2 hor. ad ℥ij. cum ſyrup. viol.; alia vice ad dr. iij. intra quatuor horas dedit: alio tempore ſpirit. ſulph. per campan. ad unc. ij. intra 24 horas, aut aqua dilutum, aut ſyrup. obvolutum, exhibuit. Larga doſi hic opus, ſi quid præſtantis efficere volumus. Plerumque tali modo exhibita, bene feruntur, nonnunquam tamen ventriculum adficiunt, dentes flavos reddunt, dein nigreſcentes.

4to Aperiendæ ſæpius puſtulæ erunt; forfice potius quam acu, ad reſorptionem puris & cicatrices fœdas inpediendas.

5to *Diæta* liquida ſit ex fructibus aquoſis aceſcentibus, fragis, ribeſiis, ceraſis, ſero lactis, lacte ebutyrato.

6to *Purgantia*, mannata, tamarindinata. Multa de his leguntur apud ſcriptores Anglos prioris ſæculi. Conveniunt tam in confluentibus quam in diſcretis. Dari debent a primo febris ſubpuratoriæ gravioris initio; ut ter, quinquies alvus intra 24 horas

mo-

moveatur, præprimis in confluentibus. In diſcretis purgandum erit: ut primum pus confici cœpit, id eſt, ut primum facies flaveſcit. Hac enim purgatione, pus reſorptum evacuatur, novæ variolæ ab reſorpto pure oriundæ, moleſtiſſimæ prævertuntur, adfluxus major, turgeſcentia inde nata glandularum ſalivalium, & ſuffocatio metuenda, præpeditur; vicaria evacuatione ſubſtituta duce natura, quæ ptyaliſmum diarrhææ ſubſtituit in Infantibus. Eadem ratione ptyaliſmum ſubpreſſum, depoſitionem & ſuffocationem inde metuendam juvat. SYDENHAMO, HUXHAMO in hoc caſu emeticum ſubitaneum auxilium tulit: dein purgans in hoc ſtadio methodus univerſalis eſt Practicorum omnium. Erit ergo huic vel ideo obediendum.

7mo *Cortex peruvianus* SYDENHAMO largis doſibus in hac ſubpuratoria celebratus. Convenit ejus decoctum in diſſolutione humorum, laxitate ſolidorum magna, effuſi puris collectione, adtritis viribus. Tarde Reconvaleſcentibus cum lacte detur.

8vo *Camphora;* interne: ubi validior ſtimulus requiritur; febre, viribus, languidis, ſeptica diatheſi, adfectionibus nervoſis. Externe. Ubi variolæ & interſtitia gangræ-

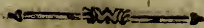
ne-

nescunt. Sic HOFFMANNUS nobilem Feminam camphora, vitellis ovi subacta totam quantam illitam, servavit.

9no *Vesicantia;* vires horum dictæ, ubi actum de febri inflammatoria. Conveniunt in diarrhæa tumultuaria vires convellente hujus secundariæ febris; alias diarrhæa maligne Febrientium vocata, ab saburra neglecta, non ejecta, orta, seu ab complicata febre biliosa putrida saburrali; facie simul Hippocratica, pustulis subsidentibus, interstitiis pallidis, pulsibus exiguis: sistunt hanc ad suras adplicata. Etiam ex alio capite hic prosunt. Penes hanc diarrhæam enim deglutitio vel læsa, vel inpossibilis est: hinc nulla medicamenta ad hanc sistendam ingeri possunt, & Æger inevitabili fato perire deberet. Per vesicantia vero vires medicatrices per poros hic ingeri possunt. In metastasi materiæ variolosæ ob vim vitæ dejectam; non ob orgasmum: e. g. ob male sanas phlebotomias &c.: hic vesicantia penuriam humorum resarciunt & revellunt. Alia quoque cum his coindicata sunt, stimulantia aromatica vinosa.

10mo Alia in hoc stadio laudata remedia sunt: serpentaria virginiana, angelica, contrajerva, imperatoria, alumen, succus

ca-

catechu; radices illæ languido humorum motu & debilitate, in infuſo potius quam pulvere conveniunt. Arnicæ radix in diarrhæa priori maligna in pulvere omni bihorio ad dr. ſem. aut ad dr. j. egregia eſt; ſimiliter in larga ſubpuratione. Alumen & alia adſtringentia, ſed dilutiſſima, in hac diarrhæa proficua reperta fuere.

11mo. Cura ſymptomatum malorum, enumeratorum, ſparſim jam deſcripta fuit. Finis hujus ſtadii, ſeu maturatio perfecta in non malignis undecima die adeſt.

e. Stadium exarerescentiæ, *ſeu* exsiccationis; eodem ordine procedens, quo eruptio, donec in non malignis 14. die omnes exſiccatæ ſint. Hoc ſtadio nulla febris præter pruritum moleſtum: in confertioribus ſolum levicula febris a pure reſorpto, corpus oberrante: præterea collectiones variæ puris, v. g. hypopya ſubitanea.

Cura hic conſiſtit in alvi blanda ſubductione omni alterna die repetita; die ergo 14. in regularibus ſanatio adeſt. Sed quia nec mitiſſimæ variolæ ab omnibus pravis ſequelis liberæ ſunt, præſtabit tempore reconvaleſcentiæ omni octava die per aliquod tempus alvum ducere.

Apho-

Aphorifmi in variolis notandi: Oculus finifter in primo ftadio plus lacrymatur, facies finiftra pluribus tegitur puftulis, ergo majorem adtentionem merentur. Difficiles variolas patiuntur, qui cutim denfam, craffam, inperfpirabilem habent, qui nempe balneis frigidis adfueti funt, & levioribus veftimentis utuntur. Optimæ dicuntur variolæ a quarto anno ad 14., a decimo fexto ad 20. Periculofæ, fi non lethiferæ, funt, fi lingua falinum faporem exhibeat. Artus in primo ftadio dolentes, malignas prædicunt. Diarrhæa fpontanea ante & poft eruptionem mala eft, & ab critica confluentium falutari diftingui debet. Prurientes nimium fub eruptione, malæ. Hæmorrhagiæ omnes periculofæ funt; peffima veficæ eft, & inter mille Tales, effato *Sydenhamiano*, vix unus fervatur. Si petechiæ cum variolis junguntur; inter quatuor moriuntur tres: quartus quisque, vel ad fummum quintus, in confluentibus perit. Moritur, cui tumor faciei fubito collabitur, falivatio fubito ceffat, bafes variolarum fubito flavefcunt, refpiratio difficilis accedit, vox rauca fit, memoria deperditur. Effato *Rofenfteiniano* in variolis vel moriendum vel largiter potandum eft. Abfceffus fæpe falutares funt, fi cito ape-

riantur; hinc bene adtendendum, an nullibi dolor, tumor. Æſtate, regnante epidemia, tempore dein pubertatis, graviditatis, puerperii, periculoſæ ſunt. Variolæ in faucibus non ſunt periculoſæ, niſi quod deglutitionem inpediant. A primis diebus tota ſalus Ægrotantis pendet. Vapor aceti, camphoræ accenſæ, aërem infectum emendat: ergo in cubili Variolantis proficuus eſt. Hydrogala, ſerum lactis, decoctum hordei cum ſucco citri, optimi potus ſunt. Acu aut lanceola vulnuſcula cutis ante eruptionem facere bonum fors eſſet; quia ibi puſtulæ confertiores ſunt; exemplum docet Infantis a matre virgis ad nates cæſi, ubi copioſiſſimæ dein puſtulæ fuere. Oculi, nares defendi debent: defenditur naſus ab aliquibus ſpiritu vini camphor. aut balſamo embryonis; quia, ſi naſus liber maneat, non tanta oritur deformitas. Alii utuntur emplaſtro de ranis cum mercurio. Internæ puſtulæ narium lac tepidum poſcunt injiciendum. Puſtulæ in faucibus, gargariſma emolliens, ſolum, aut camphoratum. In inſultu epileptico, præcipue tempore eruptionis, clyſmata profunt, & opiata; ni alia contraindicent. Quidam gradum febris neceſſarium menſurant pulſibus ſexaginta novem. Dum circa 11. diem

ſa-

ſaliva ſpiſſeſcit & ſuffocationem minitatur, juvabunt gargariſmata emollientia, modicum irritantia.

E. CONATUS *Variorum* VARIOLAS PRÆVERTENDI, *aut penitus* DEPELLENDI. Remediis naturales benignas efficere Quidam voluerunt. Abunde de his dictum eſt. Adhibuerunt, ut ſpecifica, Arabes, inprimis RHAZES, venæſect. ad animi deliquia, aceſcentia, ſaponacea; AGRICOLA mercurium vitæ, antimonium diaphoreticum; BALLONIUS epidemia regnante, purgans, dein cardiaca lenia; WEDELIUS bezoardica; MICHAELIS tincturam vitrioli; SYDENHAMUS, DIEMERBROEKIUS purgationem blandam, emeticum; GLAUBERUS ſulphur. antim. auratum; SCHREIBERUS mercur. dulc.; ALII mercurium ſublim., maſſam pil. Ruffi., extract. aloes; gum. ammon., galb., æthiop. miner. cum balſam., cum anthelminticis; ALII nitrum; ALII camphoram, aſam fœtidam; ANGLI cort. peruv.; ROSENSTEIN acida veget.; LINNÆUS moſcho propriam familiam, graſſante epidemia, ſalvam ſervavit. De moſcho & camphora plures obſervationes proſtant, quam de reliquis. — Jam præſente varioloſa febre, puſtulis erumpentibus Aliqui ab

ulteriore eruptione prohibere volebant, ſeu puſtulas jam præſentes reſolvere: RHAZES & BOERHAAVE venæſectione, nitroſis. Plurimi teſtantur, ſe hac methodo non infelices fuiſſe, immo deventum eo eſt, ut una venæſectione ad animi deliquium inſtituta variolas jugulare tentârint; ſed deſerta eſt ab omnibus ferme, quia raro, fors in Pauciſſimis, benigniſſimis tantum præſentibus variolis, obtinuit; quia periculoſa eſt: quis enim Puerorum, Infantum venæſectionem ad animi deliquium feret, quin reliqua vita non ruat? quia puſtulæ, utut inflammatoriæ, ſui generis tamen ſunt, quæ ſubpurari debent, rariſſimis exceptis.

Alii INOCULATIONE uſi ſunt, ut tutos præſtarent Mortales. Notanda hujus primum *origo*: Videbant, variolas certis temporibus ſæve vaſtantes, aliis benigniſſimas; hinc hoc benigno tempore inficere Reliquos intendebant. Dum enim neceſſitas variolarum inevitabilis ſit, minus malum eligere voluerunt.

Hiſtoria: Antiquiſſima eſt, jam inter Barbaros uſitata. Tartaris in Aſiæ finibus, Afris, Britanniæ populis, adhuc incultis, diu jam culta fuit. Priori ſæculo ex Aſia Conſtantinopolim pervenit; ante obſeſſionem Urbis

bis Viennensis a Turcis, serius ad nos. Prima inoculatio in Hungaria facta legitur apud Reimannum. Postmodum in Anglia inter Nobiliores celebrata; tandem annis posterioribus ubique ferme coli cœpit.

Commoda artificialium certa sunt. Anni tempus seligere possumus, variolis favens; ver, hyemem, ubi benignissimæ, parcissimæ. Tempore epidemiæ malignæ, ut æstate, autumno, ob complicationis metum, fuga & specifica erunt suadenda.

Ætatem eligere possumus. Præstat Juvenibus quam Adultis, & iterum Pueris quam Juvenibus. Adulti plerumque graviter adficiuntur. Observationes docent, Infantes lactantes benignissimas, sed copiosissimas, pati. In his tamen tempus dentitionis vitandum erit; hinc his, si suadenda, tum ante septimum mensem, aut post unum ætatis annum. Præterea cognitio symptomatum ab Infantibus haberi non potest, ob defectum rationis, & loquelæ. Optimæ enim variolæ quibusdam stipantur e. g. convulsionibus, quæ neglecta periculosa fiunt. Hinc curatio morborum infantilium adeo difficilis est.

Ægri conditionem sanam seligere possumus. Epidemia enim Sanos æque ac Valetudinarios adgreditur, sic Dentientes, Fe-

bricitantes, Verminofos, Puerperas, Itinerantes auxilio deftitutos. Jam nos hæc vitare aut emendare poffumus.

Corpora parare, prædifponere valemus, & fic parata inoculare. Præparatio neceffaria eft, antea non Sano; neceffaria, ratione abufus fex rerum non naturalium. Tota in eo confiftit: ut vitium præfens, aut in quod corpus inclinat, auferatur, præcaveatur; Piethorico venam fecabimus, Debili cardiaca nutrientia fuggeremus; cruditates purgatione aut emefi ejiciemus; Verminofis anthelmintica dabimus &c.

Commoda incerta, necdum per *obfervationes demonftrata* inoculationis funt fequentia. Ajunt Inoculatores, infititias vafa tantum cutanea fubire; naturales vero pulmones; ventriculum, ficque vitiari bilem, reliquos humores gaftricos & refpirationem. Naturales in ventriculo & organis refpirationis malo eventu variolas producere: adferti hujus falfitatem jam demonftravimus. Infitionem vices fonticuli fubire, multum virus variolofi eliminantis: fed in naturalibus idem vulnufcula parva, cutanea, artificialia, obtinebunt. In naturalibus virus magna copia plenis hauftibus adplicari, in infititiis vero minima quantitate: fed conftat, minimum vi-

rus,

rus, multas variolas producere poſſe. Sufficiant nobis commoda certa ad inculationis felicitatem demonſtrandam.

Morbi Inoculatoribus vitandi erunt, omnes febriles ob periculoſum conſortium; dentitio, prima menſtrua, graviditas, puerperium, &c. Morbi a variolis ſanabiles, languores potius dicendi, ſunt: conditio quædam ſcrophuloſa, quam febris varioſa, infarctum glandularum ſolvendo, curat; virus venereum hæreditarium movetur, per ſudores eliminatur, ut olim curæ Veterum diaphoreticæ. Rachitidem, tineas, achores, febris hæc emendat, Phthiſicos, Tuſſiculoſos non omnes; ſed ab acri in pulmonibus decumbente, e. g. ſcabioſo adfectos ſanat.

Concludimus ex his: tempore epidemiæ infami inſtituendam inoculationem non eſſe, ob jacturam magni inoculationis commodi. Inde fors infortunia Inoculatorum repetenda ſunt. Eſſentialem differentiam, inter naturales (ſi qua tales exiſtunt) & inſititias nullam eſſe, quia nullæ apud nos variolæ ſpontaneæ absque contagio ſunt: uti nulla lues ſyphylitica absque infectione. Ratiocinium Inoculatoris ſequens eſſe debere: variolæ inſititiæ commodis certis gaudent, vix unquam lethales fiunt; ſi ergo tales fiant,

quia non semper sine discrimine inseruntur; idem periculum multo citius a naturalibus fuisset, in homine commodis inoculationis privato, hincque inevitabilis illi moriendi necessitas.

Praxes diversæ materiem variolosam ex alio desumtam sanguini alterius communicandi. Rustici antiqui Britanniæ, & Afri crustas variolosas cuticulæ derasæ adfricarunt. Asiatici ad mare mediterraneum, fila sericea pure infecta, per epidermidem ope acus ducunt. Sinenses crustas naribus inponunt. Alii adposito prius exiguo vesicante, aut vulnusculo facto, pulverem crustæ inspergunt. Europæi initio vulneribus majoribus fila infecta inposuerunt; hodie ob validas inflammationes, subpurationes, ulcera diuturna, tumores subaxillarium glandularum inde natas, a vulneribus majoribus abstinent. Materies seligatur magis aquosa, ad resorptionem facilitandam, ex benignis inoculatis depromta, quia tutiora sequi præstat; quanquam & ex malignissimis desumtum virus sæpe bonas excitavit. Recens materia præ exsiccata præferenda est. Hanc apice lanceolæ exceptam in brachio, ubi alias fonticuli fiunt, aut inter pollicem & indicem, intra epidermidem trudunt, vertuntque, cavent tamen a

vul-

vulnufculo fanguinem profundente, ne pauca hæc materies fanguine abluatur.

Symptomata.

Primis 24 horis nil morbofi adeft.

Tertia die macula ex rubro flavefcens diluta confpicitur.

Quarta. Pruritus in tota vicinia, rubedo parum intenfior cum fcabritie, veficulæ minutulæ lympham continentes, microfcopio perceptibiles, præfentiam variolarum communicatarum docentes.

Quinta. Eædem veficulæ oculo nudo confpiciuntur, fcabrities major, plaga major adfecta, quam variolam *genitricem* adpellant. Si quis variolas jam paffus, aut inmunitate fingulari gaudeat; eo in cafu plaga leviffime rubet, inftar morfus pulicis, veficulæ nullæ funt, & feptima die nihil amplius adparet.

Sexta. Veficulæ variolarum fpeciem referunt, elevatæ, acuminatæ, limbo rubro donatæ, ardentes, dolentes funt. Difficultas movendi brachium, dolor ad glandulas fubaxillares, præcurfor febris variolofæ, adfunt.

Septima. Lympha infpiffatur, ambitus rubicundior, amplior, diffufior eft.

Octava. Genitrix variola ſubpuratur, & molimina primæ febris varioloſæ adſunt.

Prognoſis. Quo maturiora ſigna communicationis, eo mitior morbus. Die quinta macula non roſea, ſed profunde rubra, difficilem morbum deſignat. Quo ſerior dolor ſubaxillaris, eo ſerior febris, & morbi difficultas major. Decima vel undecima die eruptio fit, quoad reliquum inoculatæ eadem ratione decurrunt ac naturales.

Diviſio morbi varioloſi inoculati, *in mere localem*, brachii nempe variolæ genitricis, *& univerſalem.*

Regimen ſecuudi univerſalis.

Diæta non multum a Sanorum recedat ad initium febris uſque. Carnea tenerior non vertatur, ſufficit a carne multa, victu duriori, aromatico, ſpirituoſis, arcere. Sexta, ſeptima die carnes ſubtrahantur. Sufficiunt tunc juſcula, fructus horræi, olera. Diæta lactea, ad quam quidam Inoculatores omnes Ægros reſtringere volunt, non Omnibus convenit: multi lac non ferunt. Infantibus erit optima. Remedia, ſi alieni, complicati, nihil adſit, reducuntur ad aërem liberum frigidum, non tamen ad inmitem frigidam tempeſtatem; verum ad gratum

Ægri

Ægri senſum, huncque toto durante morbo, omnibus ſub ſtadiis: ad corporis motum, moderatum tamen. Primus ob languorem difficulter fit, ſed cito utilitatem hujus ſentiunt, adſuefiunt, adpetunt. Abſtinentia a ſomno. Somnolentia eſt ſymptoma febris variolofæ; ſed certi ſumus, hac febrim intendi; arceatur ergo animi remiſſionibus, colloquiis, &c.

(*) Hæc dicta de regularibus; alia accedentia ſymptomata curantur uti in naturalibus.

V. FEBRIS MORBILLOSA.

Hiſtoria. Origo vix non eadem, ac variolarum eſt; in Hiſpania primo, dein per totam Europam ſenſim diffuſa. Plerumque una vice eumdem hominem adgrediuntur morbilli, vere regnant. Pueris conſueti, Adultis rari, Senibus rariſſimi ſunt.

Diviſio in regulares, anomalas, benignas, malignas.

Stadia tria habent:

Contagii; hujus ſymptomata ſunt: horripilatio; calor ſubſequens; febris adſidua; ſitis; lingua peculiariter alba; tuſſis ſuperveniens, adfectio pectoris catarrhalis, ſternuta-

nutatio frequens ; fluxus per nares materiei corryzalis ; rubor oculorum , ſcintillatio ; ſeri aquoſi fluxus. Morbus totus compoſitus videtur , ex ophthalmia ſeroſa, pulmonum adfectione catarrhoſa , angina ſeroſa , & coryza ; adſunt præterea tumor faciei, eryſipelatoſus ferme, lumbago, cardialgia , ſubinde vomitus.

Eruptionis ; ſexta die ſquammulæ, inſtar furfurum, ſecedunt. Nona totum quaſi corpus furfuribus conſperſum adparet. Si febris benigna , ſymptoma peripneumonicum ceſſat : ſi intenſior , hoc augetur. Nona, in benignis, febris mitigatur.

Canones, differentiam a variolis, curam , & prognoſin concernentes. Adfectio catarrhalis ſeroſa , tumor faciei major, acre lacrymarum ſtillicidium , corryza , angina catarrhalis, febrim morbilloſam ab omni alia exanthematica, præprimis a variolis, diſtinguunt. Uſum aëris frigidiuſculi morbilloſa non admittit : proderit tamen in cubili extra lectum verſari. Pulmonibus primarie inimica eſt ; tuſſis ejus primum & ultimum ſymptoma conſtituit. Facile tranſit in anginam inflammatoriam , immo membranaceam, in pleuritidem, peripneumoniam, tuſſes convulſi-

vulſivas, hisve jungitur. Frequentius eſt inflammatoriæ indolis; hinc & frequentior methodus antiphlogiſtica adhibenda. Tempore deſquammationis, tuſſis ac febris intenduntur, &, ſi aberant, redeunt, augentur; a perſpirabili retento, cute quaſi farina conſperſa, tuncque maximum peripneumoniæ periculum eſt. Si tuſſis inveteraſcit, ulcera glandularum parotidum, efflorescentiæ variæ cutaneæ adſint; juvabit bardana, althæa, lac &c. Morbilli æſtate bilioſis, putridis, lentis junguntur; rarius tamen, quam inflammatoriis: morbus junctus ſemper prius curandus erit. Quo eruptio tardior, cæteris paribus; eo morbus mitior. Subitanea receſſio cum delirio lethalis eſt; niſi veſicante ſuris adplicato redeant. Livor puſtularum, rubedo nimia, mala ſunt. Vomitus eruptione facta perſiſtens malus eſt, mala gravior ſuperveniens angina. Phthiſis frequens morbillorum neglectorum, aut male tractatorum ſequela eſt. Reconvaleſcentes refrigerationem, & omnia pleuritidi faventia, caveant. Actu acida minus in morbillis conveniunt, quia fauces irritant, tuſſim excitant, præſentem exacerbant. Laudatur ſerum lactis dulce, vel quinque partes infuſi ſambuci & una

una pars lactis, &c. Evanescentia consueta morbillorum ne habeatur pro retrocessione.

VI. FEBRES INTERMITTENTES

Quæ febrium cardinalium classes claudunt, quum nuper in Dissertatione *Clar. Doct.* Marherr sat ample descriptæ fuerint, hic intactas præterire potero; Lectorem ad nunc dictam Dissertationem ablegans.

